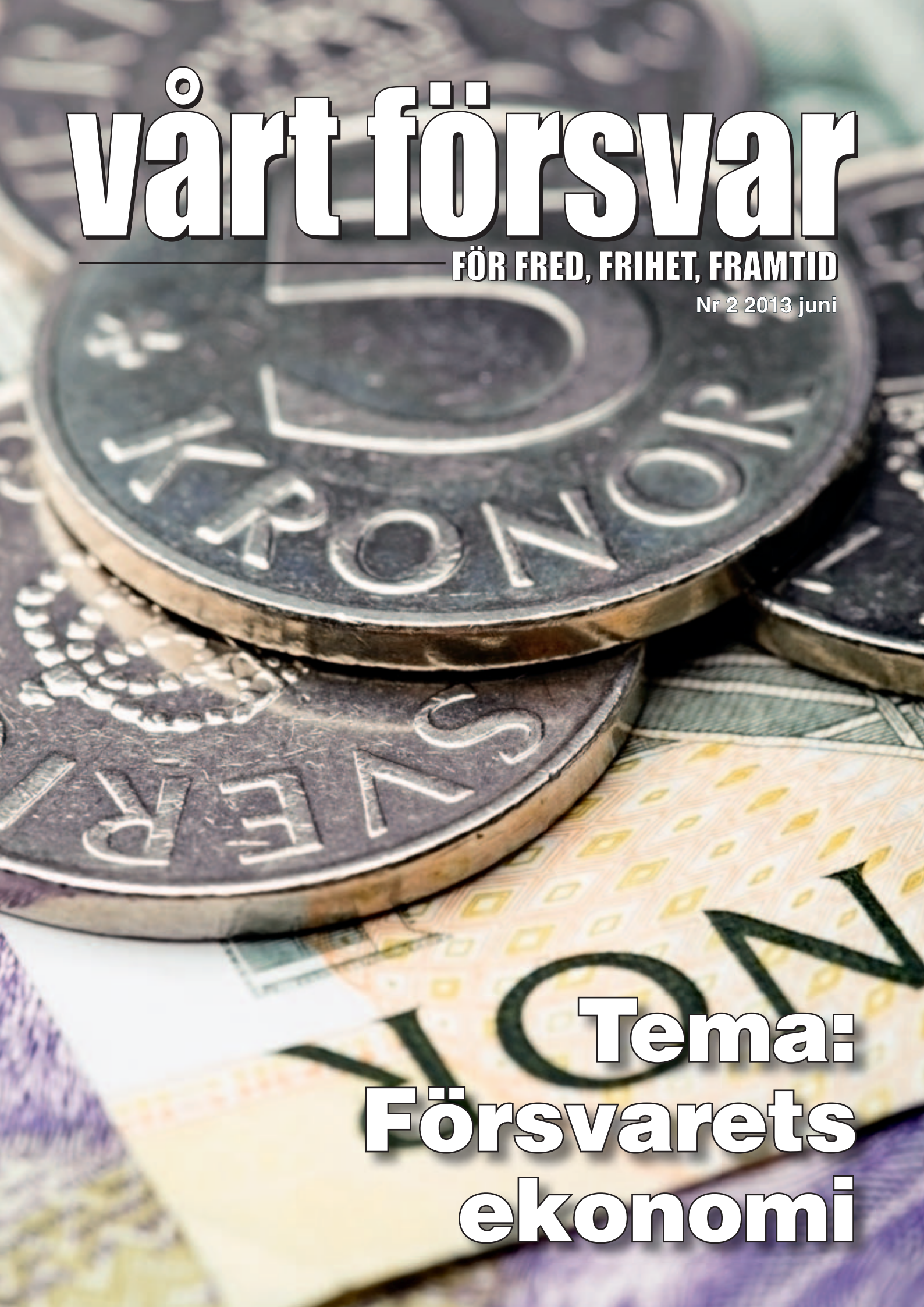

The background of the entire page is a close-up photograph of Swedish currency. In the foreground, two Krona coins are stacked. The top coin is clearly visible, showing the word 'KRONA' and a crown emblem. Below it, another coin is partially visible with the word 'SVERIGE' (Sweden). In the background, there are also Swedish banknotes, including a 100 Krona note with a yellow and orange pattern, and a purple 500 Krona note. The lighting is soft, highlighting the metallic texture of the coins and the intricate patterns of the banknotes.

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Nr 2 2013 juni

**Tema:
Försvarets
ekonomi**

MORGONDAGENS LÖSNINGAR SKAPAS HÄR OCH NU

PÅ SAAB FINNS en stark framtidstro. Här pågår en intensiv utveckling av morgondagens flygande farkoster. Det handlar bland annat om vidareutveckling av Gripensystemet, om obemannade flygande farkoster för både civila och militära applikationer, och om avancerade flygburna övervakningssystem.

Saab är ett av endast några få företag i världen med kunskap och förmåga att bygga och utveckla den här typen av komplexa och krävande system.

Det innebär att vi ständigt möter utmaningar i teknikens absoluta framkant. Utmaningar som bidragit till att vi idag har ett unikt kunnande inom flygteknik och en ovanligt lång erfarenhet av att få idéer att lyfta.

Så skapar vi morgondagens lösningar – här och nu. ●●●●

www.saabgroup.com

SAAB

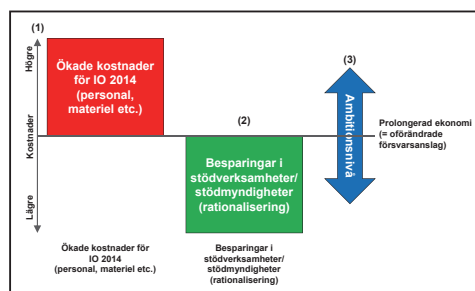
innehåll

Nr 2 2013 Årgång 124

Försvarets ekonomi.

Foto: Scandinavian Stockphoto

Läs:

Peter Nordlunds artikel "Ekonomiska utmaningar och vägval" om försvarsekonomi på sid. 8.

Ledare:

Försvarsekonomi i gungning 4

Aktuellt:

5

Tema: Försvarets ekonomi

Jens Lehman: Lägga räls när tåget går 7

Peter Nordlund: Ekonomiska utmaningar och vägval 8

Helge Löfstedt: Ekonomin och nästa försvarsbeslut 11

Försvar i Europa:

Krister Andrén: Europeisk försvarsutveckling och försvarsindustri 15

Turkiet:

Michael Sahlin: Turkiet, Syrien och kartbilden i Mellersta Östern 17

Debatt:

Mats Johansson: Apropå omvärldsanalys 20

Illegal handel:

Karl Lallerstedt: Global illegal handel som säkerhetshot 22

Försvarsberedningen:

Tommy Åkesson: Försvarsberedningens rapport 24

Utblick Israel:

Elliot Turvall: Järnkupolen – Israels högeffektiva robotsköld 26

Finland:

Anders Gardberg: Finlands Vitbok 2012 28

Utblick Asien:

Joachim Isacsson: Asiens strategiska karta 31

Almedalen:

Stefan Ring och Tommy Jeppsson: Inför Almedalen 34

Strategiska råvaror:

Göran Lennmarker: Strategiska råvaror som säkerhetsfaktor 36

Recension:

Olof Santesson: Vi fick inte veta om Afghanistan 38

Nästa nummer, 3/13, utkommer 14/10.
Manusstopp 26/8.

Försvarsekonomi i gungning

Det är okontroversiellt att påstå att försvarsbudgetens storlek utgår från samhällsekonomiska förutsättningar mera än från bedömningar av risker och hot. I Sverige, liksom i övrigt i vår del av världen, är samhällets utgifter för social trygghet och välfärd den största konkurrenten till kostnaderna för säkerhet och försvar. Utvecklingen inom eurozonen inger oro på grund av situationen i Cypern, Italien, Grekland, Spanien och nu senast Portugal. Sveriges ekonomi är starkt sammanflätad med övriga europeiska länders liksom med omvärldens i övrigt.

Utvecklingen av försvarsbudgetarna i Europa generellt återspeglar med få undantag en skakig samhällsekonomi. I Sverige visar Regeringsbeslut 7 ett underskott på ungefär 40 miljarder, dvs. 4 miljarder kronor per år, fram till 2025 såvida ambitionerna i 2009 års försvarsbeslut fortfarande ska gälla.

Samhället tenderar att bli mindre villigt att betala för säkerhet och försvar, vilket rimligen måste leda till reflektioner rörande långsiktigheten i Sveriges, liksom övriga Europas, försvarsförmåga. Kommer vi om 20 år att ha nationella försvarssystem i Europa?

I kölvattnet efter ÖB:s nyårsintervju om "enveckasförsvaret", verkar den grundläggande föreställningen dock vara, att ett nationellt försvar är förutsättningen för att upprätthålla svensk suveränitet. Håller detta antagande? Kan Sverige skaffa sig ett trovärdigt nationellt försvar? Kan Finland? Vilka länder kan i längden behålla det?

I många västländer ägnas intellektuell energi åt att förstå vad nästa decennium kan innebära försvarspolitiskt. Vilka trender är skönjbara? Finlands vitbok om försvaret pekar på ett stort och växande budgetunderskott åren 2015-2020. I Storbritannien anger forskaren Malcolm Chalmers det brittiska svarta hålet i försvarsbudgeten till 11-18 miljarder pund under en 10-årsperiod, vilket ska jämföras med en årsbudget på cirka 37 miljarder pund. Chalmers pekar på att den brittiska materielbudgeten 2022 till 35 procent kan bestå av inköp för u-båtar och kärnvapen. En fransk prognos pekar på liknande tendenser. Det medför snedvridningseffekter och kapacitetsmässiga obalanser.

Slutsatsen blir att nationella försvarssystem för flertalet små- och medelstora stater är en tveklagt framtida option vilket förre norske försvarschefen general Sverre Diesen tydliggjorde redan för några år sedan.

Kopplingen mellan suveränitet och nationellt försvar leder till vad forskaren Magnus Christiansson uttrycker som en

"suveränitetssynvilla". Christiansson hävdar, att när internationellt samarbete väljs bort med argumentet att landet blir beroende av andra stater, förlo- ras kapaciteter, vilket i slutändan leder till ökande beroende av andra länder.

Alternativet är att se samarbete som en förutsättning för suveränitet och inte som ett hinder. Slutsatsen blir då att det är samarbete som i praktiken kommer att ge den enskilda staten förutsättningar för autonomi och handlingsfrihet. Den som inte samarbetar förlorar kapaciteter, och därmed militär handlingsfrihet och dito förmåga. Christianssons logik är svår att vältas.

Så länge Europas stater inte har ekonomisk tillväxt är stora försvarssatsningar inte realistiska. Även med höjda anslag kommer inte nationell försvarsförmåga att kunna återtas inom exempelvis en 20-årsperiod. Därför är det viktigt att effekterna av internationellt försvarssamarbete jämförs med det som händer utan sådant samarbete.

Det gäller flertalet länder i Europa. Och det gäller Sverige.

Läs om vårt arbete och ge en gåva på www.raeddabarnen.se eller plusgiro 902003-3

Rädda Barnen

VÅR VERKSAMHET KONTROLLERAS AV SVENSK INSAMLINGSKONTROLL. VÅRT 90-KONTO GARANTERAR ATT DINA PENGAR ANVÄNDS SÅ EFFEKTIVT OCH BRA SOM MÖJLIGT.

Riksrevisor Jan Landahl är ansvarig för granskningen av Försvarsmakten.

Foto: Linus Hallgren

Riksrevisionen fortsätter sin granskning av Försvarsmakten

Riksrevisionen fortsätter granskningen av Försvarsmakten. I november 2012 presenterades den senaste undersökning som bl.a. påvisade problem i personalförsörjningen av marinen och flygvapnet, vilket medförde att tillgängligheten blev begränsad. Riksrevisionen planerar släppa nästa rapport i sin serie om Försvarsmaktens omställningsarbete under november 2013. Granskningen sker under riksrevisor Jan Landahl.

Omställningsarbetet inom Försvarsmakten har varit omdebatterat i både sociala medier och riksdagen samt bidragit till att myndighetslednings förtroende hos de anställda uppvisade tydliga brister enligt en medarbetarundersökning som publicerades 2012 (Försvarsmaktens Verksamhetsindikator). Omställningsarbetet har varit en återkommande utmaning för myndighetsledningen då Försvarsmaktens budget anses ha varit allt för snävt tilltagen och underdimensionerad för att inkludera både nya materialsystem och fast anställd personal.

Finlands flygvapenchef vill inte reducera antalet jaktplan

Antalet jaktplan i Finland motsvarar försvarsbehovet i nuläget, säger Finlands flygvapenchef, generalmajor Lauri Puranen, i en intervju för den finska tidningen *Keskisuomalainen* den 4 juni. Puranen är kritisk till bl a försvarsministerns uttalande att Finlands flygvapen skulle klara sig med färre jaktplan än i dag.

Enligt generalmajor Puranen har Finland med det nuvarande antalet jaktplan, drygt 60 stycken Hornet-plan, ett trovärdigt luftförsvar. Om antalet plan minskas blir det svårare för Flygvapnet att sköta sina uppgifter, säger han.

”Jag kan inte se att flygvapnet i framtiden skulle ha klart färre jaktplan. Våra grannländer är i färd med att skaffa den femte generationens jaktplan som har en bättre prestanda än dagens plan, och vi ligger även denna gång cirka tio år efter de andra länderna”, säger Puranen till tidningen.

Enligt tidningen *Keskisuomalainen* ska både försvarsminister Carl Haglund, svenska folkpartiet, och försvarsutskot-

tets ordförande Jussi Niinistö, sannfinländarna, för några veckor sedan till kvällstidningen *Ilta-lehti* ha uttalat att finska flygvapnet, i samband med en planerad modernisering av flygplan, kan bli tvungen att dra ner på antalet jaktflygplan, i synnerhet om de nya plan som ska ersätta jaktplanet F18 (C/D) Hornet är av den dyraste modellen.

”Ju färre jaktflygplan vi har, desto svårare blir det för oss att uppfylla våra uppgifter. Vår organisation bygger på att vi har 62 stycken F-18 Hornet. Med nuvarande antal plan, med vår nuvarande strategi och med uppdateringarna av Hornet-materielens livscykel skapar vi ett trovärdigt luftförsvar med en förebyggande effekt mot militära operationer”, säger Puranen.

Hornet valdes som ersättare av Flygvapnets Saab Draken och MiG-21 1992. Flygplantypen togs i bruk av det finska flygvapnet åren 1995–2000. Under åren 2010–2016 genomför Finland en uppgradering av planen. Livslängden beräknas vara till 2025–2030.

F-18 Hornet är kärnan i det finländska luftförsvaret.

Foto: Jyrki Laukkanen

Ryska soldater paraderar under den årligt återkommande segerparaden, maj 2013.
Foto: Reuters

Finlands syn på Ryssland

Finlands Försvarsuniversitet har i en uppmärksamman rapport analyserat Rysslands militära kapacitet efter den av president Putin annonserade upprustningen av de väpnade styrkorna. Ryssland planerar att satsa motsvarande 4300 miljarder kronor på vapenköp fram till 2020, reformera värnpliktsystemet och öka beredskapen.

Enligt en av författarna till rapporten, docent Stefan Fors, syftar upprustningen till att ge de väpnade styrkorna förmågan att genomföra snabba och överraskande anfall med både mark-, luft- och sjöstridskrafter i syfte att snabbt och överraskande helt lamslå motparten. En del av vapensystemen, däri-

bland missilsystemet Iskander och det avancerade luftvärnssystemet S-400, kommer från en utgångsgruppering i Kaliningrad och Murmansk att kunna nå mål i Sverige utan att behöva omgruppera.

Rapporterna har dock fått kritik av före detta ambassadörerna i Ryssland, René Nyberg

och Örjan Berner, som menar att Ryssland saknar politisk vilja att attackera sina grannländer och att upprustningen måste ses i ett större perspektiv. Rysslands grundläggande militära förmåga har varit bristande sedan Sovjetunionens upplösning 1991, något som tydligt framkom under Georgienkriget 2008. Det är dessutom osäkert om Rysslands ekonomi kommer att klara av satsningen, som innebär att försvarsanslagen utgör fyra procent av landets BNP.

Statsminister Reinfeldt öppnar upp för ökade försvarsanslag, oppositionen tvekar

Statsminister Fredrik Reinfeldt meddelade i SVT agenda partiledardebatt (13-05-04), med stöd av utbildningsminister Jan Björklund, att han kan tänka sig att öka satsningarna på försvaret redan under budgetåret 2014. Båda hänvisar dock till resultatet av den försvarsberedning om Försvarsmaktens utformning efter 2015 som presenterades i slutet av maj. Oppositionen är splittrad i frågan. Miljöpartier och vänsterpartier indikerar istället att de önskar se ett ökat politiskt engagemang för en internationell nedrustningspolitik. Folkpartiet har bl.a. genom sin försvarspolitiska talesperson Allan Widman tidigare gett uttryck för att en satsning är nödvändig för perioden efter 2015.

Johan Nyström är major och tjänstgör i Högkvarteret.

Statsminister
Fredrik Reinfeldt och
oppositionsledaren
Stefan Löfven.

Foto: SVT

Jens Lehman:

Lägga räls när tåget går

Mera pengar krävs om den beslutade insatsorganisationen ska bli verklighet.

Under våren 2013 publicerade Försvarsmakten två handlingar där det redogjordes för synen på försvaret i närtid men även på längre sikt. Det ena dokumentet är budgetunderlaget¹ medan det andra är ett svar på Regeringsbeslut 72², där den senare kan ses som en fördjupad analys av den skrivelse Försvarsmakten lämnade under våren 2012³. Synonymt för dessa dokument är att de beskriver en växande oro för hur verksamheten framgent inte möter de ekonomiska ramar, alltså att långsiktig balans inte råder mellan uppgift och resurser. Det bekymmersamma torde vara att det uppstår en obalans redan ett antal år

innan den nya organisationen kan beräknas vara helt intagen. Här ges en kort reflektion över Försvarsmaktens utveckling i relation till de ekonomiska förhållandena. Jag fokuserar främst på de problem som enligt Försvarsmakten uppstår redan under omställningsperioden.

Omställningskostnaden

Försvarsmakten befinner sig mitt i en mödosam omställning av organisationen. En omställning som är svår att fullt ut förutse konsekvenserna av, vad gäller implementeringsfasen för att inta insatsorganisationen, IO14. Det sker stora förändringar i verksamheten såsom att anställda solda-

ter inkorporeras i den dagliga verksamheten men även att nya IT-lösningar och ekonomisystem används, system som skall verka för en bättre förvaltning av myndigheten. Många av Försvarsmaktens nyckeltal och erfarenhetsvärden som användes under invasionsförsvaret kan inte fullt ut användas för att styra det nya insatsförsvaret. Detta bidrar till att det kommer att ta tid att uppdatera nyckeltal för den nya organisationen allt medan omställningen sker. I Regeringsbeslut 7 redogörs för svårigheten att tidigt i försvarsreformens genomförande beräkna kostnadsutvecklingen. Ett av problemen med den nya organisationen är att stordriftsfördelar och kostnadseffektivitet som tidigare genererades i försvarsmaktens breda verksamhet inte kommer att vara lika självklara när IO14 införs. Det kan handla om att styckpriset per materielssystem blir högre när antalsbehovet i organisationen minskar eller att investeringar som varit lönsamma tidigare ter sig olönsamma i den nya organisationen.

Under en omställningsfas är det troligt att effektiviteten för Försvarsmakten nedgår relativt ställda uppgifter, allt annat vore konstigt. Nedgången i effektiviteten är ett resultat av att IO14 inte är helt intagen men även därför att en omställningsfas i sig kräver mer resurser. Ett problem som kan uppstå är att kostnader för den gamla organisationen inte hinna fasas ut och därmed kvarstår samtidigt som det tillkommer kostnader för den nya organisationen vil-

ket totalt sett innebär högre kostnader. För att man ska kunna komma tillrätta med höga omställningskostnader krävs en långsiktighet vid beslut så att till exempel materielens generationsskiftet kan mötas utan att dubbla kostnader uppstår. Sammantaget innebär detta att Försvarsmakten under implementeringen av den nya organisation kommer att möta kostnader som sedan kan komma att minska. Det blir således intressant att sortera ut vilka omställningskostnader som uppstår och vad som är långsiktiga kostnader för en uppfylld IO14. Det löser på inget sätt problemen med den obalans som Försvarsmakten redovisar i dagsläget, men det visar på den faktiska obalansen. I en omställningsfas bör en verksamhet få kosta mer om det föreligger stora behov av förändring, dessutom bör det få påverka effektiviteten i organisationen negativt. Försvarsmakten möter samtidigt en betydande urholkning av anslaget vilket medför att ökade omställningskostnader skall samsas med ett krav på en kontinuerligt minskande organisation. Att detta sker parallellt kan göra det svårare att uppnå effektivitetsvinster på kort sikt som blir beständiga i den framtida organisationen.

För den som visar intresse för dessa frågor redovisar Försvarsmakten, den första oktober, i perspektivstudien sin syn på det framtida försvaret. ■

Jens Lehman är försvarsekonom och verksam vid Totalförsvarets Forskningsinstitut, FOI.

1. HKV 2013-02-28, 23383:53446, Försvarsmaktens budgetunderlag för 2014 med särskilda redovisningar.
2. HKV 2013-02-28, 23381:53871, Försvarsmaktens kompletterande underlag om långsiktig ekonomisk balans.
3. HKV 2012-04-27, 23383:54582, Förutsättningar för att utveckla och vidmakthålla Försvarsmaktens operativa förmåga efter 2015.

Peter Nordlund:

Ekonomiska utmaningar och vägval

Med inriktningspropositionen från 2009 och den insatsorganisation man i samband därmed beslutade om, den s.k. insatsorganisation 2014 (IO 14), påbörjades stora förändringar av försvaret där den tillämpade värnpliktens avskaffande till förmån för frivillig rekrytering var en viktig del.

Internationella erfarenheter pekar på att sådana omställningar både tar tid och ofta medför högre kostnader än vad man ursprungligen, i samband med besluten om förändringarna, antagit och planerat för. Förändringsprocessen har inte sällan karaktären av "trial-and-error" med successiva anpassningar till erfarenheter som görs under genomförandet av förändringarna.

Försvarets ekonomi brukar i vanliga fall sällan få stort utrymme i media. Under det senaste året i allmänhet och de senaste månaderna i synnerhet har dock försvarets ekonomi varit en het fråga som fångat mediernas uppmärksamhet. Inte minst de tydliga meningskillnaderna mellan regeringsföreträdare och Försvarsmakten som framkommit i ett öppet meningsutbyte har bidragit till detta intresse.

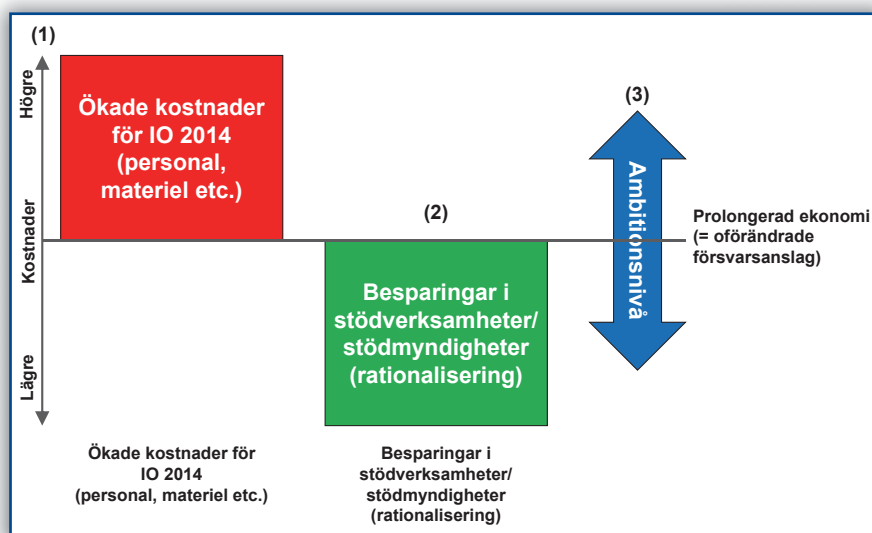
Det underlag rörande försvarets långsiktiga ekonomi som regeringen, genom det s.k. regeringsbeslut 7 (RB7), begärde in från Försvarsmakten och de påföljande reaktionerna

på detta underlag från regeringshåll har gjort skillnaderna i syn på försvarets ekonomi än tydligare.

Hur ser då dessa försvars-ekonomiska problem ut och vad orsakar dem? De bärande ekonomiska tankarna för försvarsreformen var att de ökade kostnaderna för insatsorganisationen som en högre beredskap och ett nytt personalförsörjningssystem skulle medföra (1, i figuren) skulle finansieras av besparingar och rationaliseringar i stödverksamheterna inom Försvarsmakten och på andra försvarsmyndigheter (2). Tankarna var i detta avseende lovvärda – insatsorganisationen i centrum.

Genom denna balans mellan ökade kostnader för insatsorganisationen och minskade kostnader för stödverksamheterna fanns förhoppningar om att försvarsreformen skulle kunna genomföras med en prolongerad ekonomi med, i stort sett, oförändrade försvarsanslag.

Vad som inte tydliggjordes var vilken ambitionsnivå (3, i figuren) dessa förändringar skulle sikta på. Ambitionsnivån lämnades åtminstone delvis öppen för tolkningar för främst Försvarsmakten. En hög ambitionsnivå skulle medföra ett stegrande kostnadstryck medan en lägre ambitionsnivå skulle innebära ett mindre kostnadstryck.

na för försvarsreformen har underskattats och att kostnadsökningarna blir högre än förväntat. Stapel (1) i figuren ovan riskerar sålunda bli högre.

Rationaliseringar

Olika utredningar har studerat rationaliseringsmöjligheter i främst stödverksamheten. Redan 2005 utredde stödmyndigheterna av Försvarsför-

valtningsutredningen. År 2008 studerade den s.k. Genomförandegruppen möjligheterna att effektivisera materieförsörjningen. Stödutredningen lämnade år 2009, strax efter inriktningspropositionen, sina förslag till omorganisation och besparingar i försvarsmyndigheterna. Till del gjordes ett omtag av denna utredning med Försvarsstrukturutredningen som lämnade sitt betänkande år 2011. Utredningarna har avlöst varandra och har delvis omprövat tidigare utredningars förslag. Genomförandegruppen fick hård kritik av Riksrevisionen. Det förefaller sålunda inte så enkelt att hitta de önskade besparingarna utan att det samtidigt påverkar försvarseffekten negativt.

Förutom de specifika rationaliseringarna som utredningarna studerat finns ett löpande krav på effektiviseringar inom Försvarsmakten inbyggt i själva konstruktionen av försvarsanslaget. Vid den årliga uppräkningsen av försvarsanslaget till ett nytt pris- och löneläge (dvs justering för inflation) reduceras uppräkningsen av lönekostnaderna med ett produktivitetsavdrag. Enligt detta produktivitetsavdrag ska Försvarsmakten ha samma produktivitetsutveckling som den privata, lönsamhetsdrivna tjänstesektorn. Samma produktivetskrav gäller även andra statliga myndigheter.

I fortsättningen av denna artikel kommer jag att resonera kring de ekonomiska förutsättningarna för dessa tankar och ambitionsnivån i den ordning dessa redovisats i figuren.

Ökade kostnader

Redan år 2010 varnade FOI för att kostnaderna för den nya personalförsörjningen med frivillighet som grund skulle kunna bli betydligt högre än förväntat¹. Detta skulle dock genom successiv rekrytering av de nya frivilligt rekryterade gruppbefäl, soldaterna och sjömännen, s.k. GSS, inträffa först under 2010-talets andra hälft. De länder som före Sverige genomfört en övergång från plikt till frivillighet har ersatt ett större antal värnpliktiga med ett färre antal frivilligt rekryterade soldater/sjömän. I Sverige sker inte detta utan snarare ökar antalet årsarbetskrafter när GSS-volymerna är uppnådda jämfört med de sista åren av successivt minskat antal värnpliktiga under 1990- och 2000-talen.

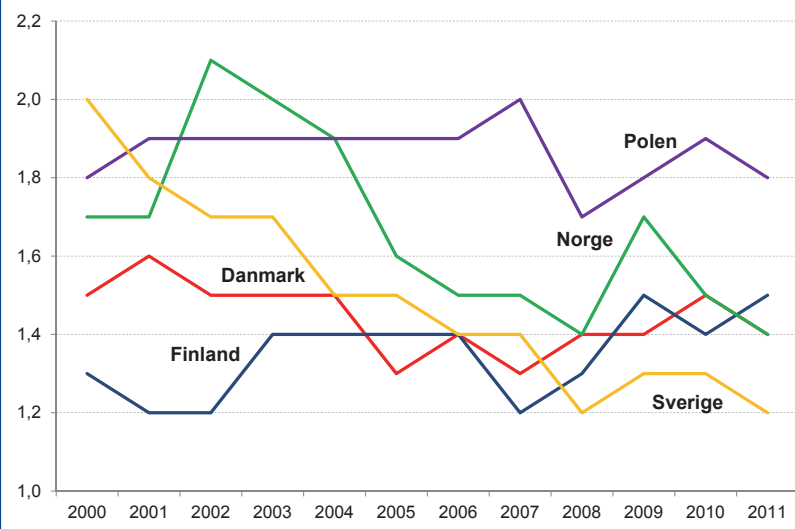
När FOI-rapporten utkom hade såväl Försvarsmakten som Försvarsdepartementet inte uppmärksammat och/eller redovisat dessa kostnadsökningar i den ekonomiska planeringen. Denna lider dessutom ofta av kortsiktighet utan att de långsiktiga ekonomiska konsekvenser beaktas. Detta kan ses som tecken på att även För-

svarsmakten i detta läge hade underskattat kostnaderna. Det talades istället om ekonomisk balans, dock ofta med tillägget fram till år 2015. Längre önskade man i detta läge inte skåda och först i april 2012 aviserade Försvarsmakten mer tydligt att pengarna inte skulle räcka till för att genomföra försvarsreformen med IO 14.

År 2011 utgav FOI en rapport om kostnader för försvarsmateriel² som visade att kostnadsutvecklingen för det svenska försvarets materiel var betydligt högre än den allmänna prisutvecklingen och att framför allt generationsskiftet inom materielsystemen innebar stora kostnadssprång. Internationella resultat bekräftade denna bild. Bestämmande för kostnadsutvecklingen var hotbilden och behovet av att prestanda hos materielen måste hålla rimligt jämna steg med en potentiell framtida motståndare. Denna strävan efter bibehållen eller ökad relativ effekt i jämförelse med en motståndare är kostnadsdrivande. De ökade styckkostnaderna till följd av högre prestanda och kvalitet har kompensats med en minskad kvantitet. Även omvärlden har mött stigande kostnader för ökade prestanda med minskad kvantitet, kanske dock inte i samma utsträckning som Sverige.

Det finns sålunda mycket som tyder på att kostnader-

Försvarsutgifter som andel av BNP

Det är tveksamt om statliga myndigheter har samma förutsättningar som den privata tjänstesektorn för produktivtetsutveckling och kanske i synnerhet för Försvarsmakten där det finns ytterligare faktorer som försvårar en snabb produktivtetsutveckling. Bland dessa faktorer finns successivt minskade stordriftsfördelar genom minskade verksamhetsvolym och personalens dubbla roller i att samtidigt vara en del av insatsorganisationen och en del av produktionen av densamma. Det senare innebär att en möjlighet till effektivisering av produktionen kan blockeras av ett kvarstående behov av personalen i insatsorganisationen. Politiska restriktioner och beslut begränsar dessutom handlingsfriheten för Försvarsmakten, i större utsträckning än den privata tjänstesektorn och andra statliga myndigheter, att genomföra vissa besparingsåtgärder.

Självklart finns effektiviseringsmöjligheter inom Försvarsmakten och regeringen ålade nyligen Försvarsmakten ett ytterligare rationaliseringskrav på 500 milj.kr till år 2019 bl.a. som svar på successivt ökade personalvolym i Försvarsmaktens planering. Frågan är bara om de är så stora som antas i olika utredningar, produk-

tivitetsavdraget i pris- och löneuppräkningen och kompletterande regeringsbeslut.

Det finns många indikationer som tyder på att rationaliserings- och besparingsmöjligheterna kan vara överskattade. Den kostnadsminskande stapeln (2) i figuren ovan kan sålunda vara lägre.

Ambitioner

Har Försvarsmakten tolkat in en för hög ambitionsnivå när de omsatt inriktningspropositionens intentioner och IO 14 i sin planering? Det är fullt möjligt då varken inriktningspropositionen eller insatsorganisationsbeskrivningen gör en detaljerad beskrivning av ambitionsnivåerna. Det som däremot kan förefalla svåröverskådligt är att en dialog mellan regeringen och Försvarsmakten som nu fyra år senare skulle ha kunnat precisera innebörden i inriktningspropositionen och IO 14 inte synes ha skett i tillräcklig utsträckning.

I ett internationellt perspektiv framstår dock inte det svenska försvaret och de svenska försvarsutgifterna som särskilt ambitiösa. I en FOI-rapport³ från 2012 jämförs de svenska försvarsutgifterna, mätt som andel av BNP, med ett antal andra länder däribland de nordiska länderna.

Av figuren ovan framgår

att Sverige fallit från en topposition bland de nordiska länderna (samt Polen) vid millennieskiftet till en bottenposition år 2011. Andelen har fortsatt sjunka under år 2012 till närmare 1,1 % av BNP.

Samtidigt ökar Ryssland sina försvarsutgifter kraftigt, dock från en nivå som ännu inte märkligt har hunnit påverka styrkebalansen. På längre sikt kan dock denna komma att påverkas på ett mer avgörande sätt.

Det svenska försvaret förefaller sålunda inte ligga på en särskilt hög ambitionsnivå vilket skulle tala emot tolkningar av IO 14 med en lägre ambitionsnivå. Pilen (3) i den inledande figuren i artikeln skulle snarare vara uppåtriktad innebärande ett tryck på ökade kostnader än nedåtriktad.

I nuläget sänker dock många andra länder sina försvarsutgifter, inte som en konsekvens av en lugnare omvärldssituation, en s.k. fredsdividend, utan framtvingat av försämrade statsfinanser med växande statsskulder och budgetunderskott. Det är främst länder som Sverige har en intressegemenskap med och tongivande länder i EU och Nato som sänker sina försvarsutgifter. De sänkta försvarsutgifterna inom EU:s försvarssamarbete med solidaritetsklausulen i Lissabonfördraget riskerar att "devalvera" värdet av fördraget. Omvärldsutvecklingen med lägre försvarsutgifter i dessa länder skapar snarare ett behov för Sverige att kompensera för deras lägre försvarsutgifter än att "följa John".

Slutsatser

En genomgång av de bärande ekonomiska tankarna för finansiering av försvarsreformen tillsammans med tolkningen av en lämplig ambitionsnivå indikerar

att kostnadsökningarna riskerar att bli högre än förväntat, att rationaliseringar och besparingar riskerar att bli lägre, alternativt uppnås genom minskningar av försvarseffekten. Samtidigt talar omvärldssituationen mot att man tolkar in en låg ambition i innebörden av försvarsreformen. Dessa faktorer pekar sammantaget på att det är mindre realistiskt att tro att försvarsreformen och IO 14 kommer att kunna genomföras utan ökade försvarsanslag.

Försvaret är en av många offentligt finansierade verksamheter och försvarsutgifterna ska naturligtvis avvägas mot dessa verksamheter och nivåerna på olika transfereringar/bidrag för att säkerställa bästa användning av de offentliga medlen.

Det är välgörande att se att regeringen genom RB7 efterfrågar mer långsiktiga försvarsekonomiska avvägningar. Det är också viktigt att regeringen och Försvarsmakten kryper ur de försvarsekonomiska "skyttegravarna" med dess låsta positioner i försvarsekonomifrågan och påbörjar en strukturerad dialog där ambitioner ställs mot kostnader.

Försvarsberedningen kan härvid spela en viktig roll och bör "tillåtas vända på alla stenar" i syfte att hitta en lämplig avvägning av försvarsambitioner och försvarsekonomi under beaktande av omvärldssituationen. ■

Peter Nordlund är civilekonom och överingenjör. Han är verksam vid Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI).

1. Jonsson Ulf, Nordlund Peter, *Frivilliga soldater istället för plikt*, FOI-R--3053—SE, November 2010.

2. Nordlund Peter, Åkerström Janne, Öström Bernt, Löfstedt Helge, *Kostnadsutveckling för försvarsmateriel*, FOI-R-3213-SE, Juni 2011.

3. Nordlund Peter, Åkerström Janne, *Försvarsutgifter i budgetkrisens spår – en försvarsekonomisk omvärldsanalys*, FOI-R-3508—SE, Oktober 2012.

Helge Löfstedt:

Ekonomi och nästa försvarsbeslut

Under vintern och våren har det blivit alltmer tydligt att Försvarsmakten efter hand får ökade svårigheter att upprätthålla de försvarspolitiska ambitionerna. Något som måste hanteras i det försvarsbeslut som statsmakterna nu förbereder. Ett överordnat problem är, som så ofta förr, vilken ekonomiska ram som skall avdelas. Försvaret står inför stora problem såväl när det gäller materiel som personal, och då i synnerhet den anställda personal som ersätter värnpliktiga. Jag tar i denna artikel upp några ekonomiskt färgade reflektioner på dessa problem. Min slutsats är att det är angeläget att höja försvarsanslaget, men det är lika angeläget att förbättra utnyttjandet av de tilldelade medlen, således ökad resurseffektivitet.

En första observation när det gäller anslagsnivån är att flera källor som Military Balance och SIPRI, anger att Sveriges försvarsutgifter uttryckt i andel av BNP nu är lägre än i våra grannländer. Detta kan ses som en indikation på att Sverige utgör ett säkerhetspolitiskt underskottsområde i norra Europa. I en rapport från FOI¹ redovisas framtidsbedömningar som indikerar att detta underskott kan förväntas bli ännu större under de närmaste åren.

Försvarsutgifter är inte något självändamål. Det finns därför anledning att pröva den operativa förmågan. Här kan nämnas Kungl Krigsvetenskapsakademiens (KKrVA) studie *För Sveriges säkerhet*. Där redovisas att dagens försvarsmakt inrymmer allvarliga brister. Ett symposium i februari 2013 stärker också intrycket att det är angeläget att utveckla Försvarsmaktens förmåga genom att täcka dessa brister.

Avseende försvarsanslagets utveckling finns det anledning att påtala att statsmakterna sedan någon tid infört bruket att vid uppräknings av anslag dra bort en summa som motsvarar en allmän förväntan på rationalisering som respektive myndighet har att genomföra. De flesta myndighetsanslag "drabbas" av denna typ av rationaliseringsåtagande. Det åligger då myndigheterna att finna på förändringar i verksamheten som leder till förväntade besparingar. Försvarsmakten kan inte räkna på framgång i försök att undgå sådana.

När det gäller personal och organisation har Försvarsmakten också i budgetunderlaget för 2014 lojalt pekat på en potential till rationaliseringar som man bedömer föreligga. Samtidigt måste man hantera frågan om man kan gå ännu längre. ►

re i något avseende. En aktuell diskussionspunkt utgörs av att Försvarsmakten har anförut ökat behov av ledningspersonal jämfört med vad man tidigare bedömt. Från departementet anförts att Försvarsmakten har väl hög andel ledningspersonal i förhållande till personal i direkt verksamhet². Det är angeläget att den debatten blir tydligare. Bland annat bör utvecklas på vad sätt man beaktat de besparingsmöjligheter som skapas genom professionaliseringen av manskap och gruppbefäl.

Ovanstående gäller en del av verksamheten som bör vara välkänd. Värre är det med löner och ersättningar till den nya personal som ersätter värnpliktiga. Det väsentligaste intrycket kopplat till personalområdet är att det nya personalförsörjningssystemet är underfinansierat. Det finns all anledning att där respektera det påslag på 1,7 mdr per år som Försvarsmakten anger för att beakta kostnaderna när den nya

personalförsörjningen kommer upp i nivå. Här vill jag också ge kommentaren att denna uppskattning är grundad på mycket preliminära erfarenheter. Kanske blir behovet av påslag mindre – troligen blir det högre! Att i nuläget räkna rationaliseringsprocent på dessa blir lätt meningslöst.

Materiel

Försvarsmakten har redovisat ett stort behov att omsätta gammal materiel. Från försvarsdepartementet har dock signalerats att man vill öka fokuseringen på närtid – alltså åtgärder under försvarsbeslutsperioden

Ovan har nämnts KKrVA:s studie *För Sveriges säkerhet*. Där redovisas att dagens försvarsmakt inrymmer allvarliga brister av flera slag. Ett symposium i februari 2013 stärker intrycket att det är angeläget att utveckla Försvarsmaktens materiellt genom att täcka påtalade brister. Det är svårt att se att dessa kan åtgärdas inom rimlig

tid inom ett försvarsanslag som utgör en ren prolongering av nuvarande. En andra slutsats är att även i omvärlden finns materiel som är åtskilliga decennier gammal. Aktsamhet måste iakttas så att utbyte inte görs av äldre materiel som fortfarande håller prestanda på aktuell internationellt nivå. Sådant slentrianmässigt utbyte får inte tränga undan täckande av väsentliga brister i operativ för-måga.

En observation rör IO 2014, dvs den insatsorganisation och det materiellinnehåll som enligt föregående försvarsbeslut skulle förverkligas till 2014 eller några år därefter. Alltmer har denna organisation kommit att bli en chimär som flyttas allt längre in i framtiden. Man skall då vara medveten om att denna organisation i hög grad utformades med det kunskapsläge och den allmänna politiska inriktning som var rådande före 2010. Nu har behovet av nationellt försvar uppgraderats samtidigt som försvarsindustriella

Haubits 77 är ett exempel på ett materielssystem som kunde livstidsförlängts i syfte att öka antalet artilleriförband.

Foto: Andreas Karlsson/Försvarsmakten

åtaganden konkretiserats. Det blir då angeläget att tona ner IO 2014 som styrande målbild. Det vore bättre att ange det utgångsläge som kommer att gälla som ingångsvärde i det nya försvarsbeslutet samt att peka på åtgärder som behöver läggas in under de fyra till fem år som det nya försvarsbeslutet kommer att omfatta.

Ovanstående ger anledning att fokusera på de problem som finns när det gäller resurseffektivitet kopplat till materiel. När jag studerar materielutgifterna till det svenska försvaret och systematiskt jämför med andra länder finner jag att åtminstone Finland och Nederländerna har demonstrerat väsentligt högre förmåga att åstadkomma högre operativ förmåga i förhållande till dessa utgifter.

Bättre resurseffektivitet i materielhanteringen

Frågan blir då hur bättre resurseffektivitet kan åstadkommas. I en FOI-rapport³ finns flera svar på denna fråga. Rapporten bekräftar visserligen tidigare uppfattning att kostnadsutvecklingen för försvarsmateriel under lång tid har överskridit den allmänna prisutvecklingen. Men där förs också fram synpunkter på vad det militära försvaret bör göra för att hålla igen kostnadsutvecklingen. Inom Försvarsmakten syns dock få tecken på intresse för den del av rapporten som behandlar hur kostnadsutvecklingen kan motverkas. Det känns nu angeläget att närmare utveckla detta.

I de genomgångar som gjorts i underlaget för rapporten har också konstaterats att investeringsutgifterna drivs upp genom att många system i Försvarsmakten ersätts av nya efter kortare nyttjandetid än vad som görs i många andra länder. En generell rekommendation som återfinns i FOI-rapporten är således att ta ut fulla livslängder på system.

Rapporten pekar också på att tävlan om att ha de mest

kvalificerade systemen är störst i fredstid, medan man utgår ifrån ”praktiska” erfarenheter i högre grad efterfrågar antal. Det leder till att man måste ägna större uppmärksamhet åt den besvärliga frågan vad som utgör tillräckliga prestanda för olika uppgiftsprofiler. Traditionellt har den ökade kvaliteten inneburit successivt minskat antal. FOI-rapporten pekar också på att detta bör behandlas på ett mera medvetet och genomtänkt sätt. Antalsminskningar får inte bli slentrian.

Från nämnda symposium i februari 2013 blev mitt huvudintryck att brist på antal enheter av stridskrafter utgör ett större problem än sjunkande prestanda på grund av ålderssymptom.

Noteras bör också att en försvarsstruktur enligt principen *High-Low Mix* i många länder utgör ett sätt att få en lämplig kombination av antal och prestanda. Det innebär att man samtidigt har två eller flera systemtyper för liknande uppgifter där en typ inriktas på höga prestanda, medan man för en andra nöjer sig med tillräckliga prestanda till lägre kostnad för att få ett större antal. Ofta består då Low-delen av sådana system där utvecklingen medfört att de inte längre tillhör High-delen. Det finns även exempel på anskaffning av system direkt för en Low-roll.

En försvarsmakt utgör ett konglomerat av ”system av system”. Som exempel kan nämnas luftförsvaret som förutom stridsflygplan består av beväpning, baser, luftvärn samt stridledning. I dessa komplex är det naturligtvis angeläget att finna avvägda lösningar utan att luckor uppstår och att ange vad som är tillräckliga prestanda för respektive komponent.

Utveckla förmågan att värdera materielssystem

I en rapport⁴ anger Riksrevisionen att det finns förbättringspotential med avseende på värderingar i Försvarsmaktens

planering – kopplingen mellan materielssystem och förmåga är inte alltid tydlig. Här har Riksrevisionen påtalat en allvarlig brist som starkt bidrar till att resurseffektiviteten för materielutgifterna är låg i jämförelse med andra länder. Tydligt värderingsunderlag behövs för att genomföra ekonomisk analys. Försvarsdebatten hade vunnit på att Riksrevisionen lyft fram denna observation tydligare.

Det är också angeläget att försvarets värderingar av materielssystem tar hänsyn till att värderingskunnandet har ökat under de senaste 50-åren. Duellmodeller som infördes på 1950-talet är numera bara ett litet inslag i kvalificerade värderingsarbeten som gör anspråk på att behandla avvägningar i hela systemkomplex. Här finns inom organisationen en eftersläpning att döma av de inlägg under senare år.

Internationella erfarenheterna är också att de enklaste formerna av duellvärderingar lätt leder till kostnadsdrivande prestandaspiraler, något som också nämns i FOI-rapporten. Värderingarna bör utvecklas för att i begränsade ekonomiska ramar söka prestanda som är tillräckligt bra.

Invasionsförsvaret hade också behov av att utveckla duellvärderingarna. Detta för att bättre återspegla utvecklingen av synen på strid som innebar övergång från förlustsummerande utnöttningskrig till manöveroperationer med politiska mål. Denna övergång innebar också behov av utveckling av väsentligt mera nyanserade värderingskriterier än att vinna dueller.

Något som också måste beaktas är den efter andra världskriget allt lägre acceptansen för förluster. I dag är varken den politiska eller militära ledningen beredd att offra resurser i ”vinna-försvinna-slag”. Man strävar efter att ge militära enheter uppgifter som kan lösas med acceptabel förlustrisk. Vär-

deringsanalyser måste då inrikta på att analysera vad enheter och system kan åstadkomma utan att utsättas för oacceptabel förlustrisk. Ordet duell blir då vilseledande.

Det svenska försvaret bör ägna ökad uppmärksamhet åt att leva efter den materielförsörjningsstrategi som antogs för några år sedan. Här har den svenska politiska ledningen beslutat om två undantag – stridsflygplan och ubåtar – av säkerhetspolitiska skäl. Det är viktigt att dessa två områden förblir undantag och inte regel. Samtidigt är det svårt att bortse från intrycket att det finns industripolitiska skäl inblandade och det är angeläget att man finner sätt att kompensera försvaret för de utgifter som detta medför. Det är också angeläget att internationaliseringens fördelar tillvaratas så långt möjligt inom nämnda undantag då det gäller komponenter. Vidare måste man generellt vara på sin vakt mot nationella särkrav

som kan driva upp kostnaderna så att samverkansfördelar reduceras eller helt uteblir. Sverige visar där i samband med köpet av helikoptrar typ NH 90 ett negativt beteende jämfört med både Finland och Nederländerna.

Ett problem som ska framhållas är att försvaret har svårigheter att tydligt uppträda i rollen som köpare. Ett teknikfokus leder till att man lätt köper argument som framförs av producenternas företrädare. När detta förenas med industripolitiska tankar på den politiska nivån uppstår lätt situationer där man inte aktivt söker efter de försvarsekonomiskt goda lösningarna. Mitt intryck är att den finska försvarsorganisationen uppvisar ett starkare köparbeteende än den svenska. Även från Nederländerna finns exempel på detsamma.

Sammanfattningen av ovanstående är att det är angeläget att höja försvarsanslaget, men det är lika angeläget att förbättra

utnyttjandet av de tilldelade medlen, dvs att öka resurseffektiviteten när det gäller materielutgifterna. För att åstadkomma detta fordras stärkt köparbeteende, förmåga att värdera och avväga både prestanda och antal i relevanta säkerhetspolitiska uppgifter. ■

Helge Löfstedt har tidigare varit överingenjör vid FOI.

1. Nordlund, Peter; Åkerström, Janne; *Försvarsutgifter i budgetkrisens spår – en försvarsekonomisk omvärldsanalys*, FOI-R—3213—SE, juni 2011 2012.

2. Folk och Försvar seminarium kring försvarsekonomiska problem i kommande försvarsbeslut, februari 2013.

3. Nordlund, Peter; Åkerström, Janne; Öström Bernt; Löfstedt, Helge; *Kostnadsutveckling för försvarsmateriel*, FOI juni 2011, FOI-R—3213—SE.

4. *Besparingar i försvarets materielförsörjning – regeringens genomförandegrupp* 2008. Riksrevisionen, juni 2012

Helge Löfstedt:

Investeringsplanering för försvarsmateriel – Ny utredning

Regeringen beslutade den 16 maj att tillsätta en särskild utredare för att förbättra styrningen av Försvarsmaktens materielinvesteringar. Man vill öka möjligheterna för riksdagen och regeringen att fatta långsiktiga investeringsbeslut på strategisk nivå. Utredaren skall föreslå en ändrad ordning med samlat beslutstillfälle och tydlig spårbarhet till den militära insatsorganisationens krav på operativ förmåga och de gränssättande ekonomiska ramarna. Viktigt är hur en större öppenhet av beslutade projekts ekonomi och innehåll kan åstadkommas. Utredaren skall också ta fram information från andra relevanta länder för jämförelser.

Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2014.

Bakgrunden till uppdraget är att riksdagen har efterfrågat en utvecklad materielredovisning med syftet att stärka statsmakternas kontroll över alla skeden under ett materiel-systems livslängd från forskning och utveckling till avveckling. Förbättringar behövs eftersom nuvarande ordning medför risk för att styrningen blir indirekt på strategisk nivå men omfattande på detaljnivå. Nuvarande beslutsprocess anses försvåra effektiva upphandlingar, såväl nationellt som tillsammans med andra nationer – beredningstiden kan bli lång innan beslut fattas och utfallet är osäkert.

Det finns heller ingen tydlig process för hur påbörjade projekt kan avbrytas eller omprioriteras.

En utvecklad process ska förbättra möjligheten för regeringen att följa upp projekten ur såväl ekonomiska som förmågemässiga perspektiv. Processen skall också stödja de principer för materielförsörjning som regeringen tidigare redovisat – ”materielanskaffningsstrategin” (prop 2008/09:140 s 86) samt om internationellt samarbete. ■

Helge Löfstedt har tidigare varit överingenjör vid FOI.

Foto: Anders Sjöden/Försvarsmakten

General Håkan Syrén var ordförande i EU:s militärkommitté åren 2009-2012 och har argumenterat för att ett radikalt nytänkande från Europas länder är en nödvändig förutsättning om en militär marginalisering av Europa ska kunna undvikas.

Krister Andrén:

Europeisk försvars-utveckling och försvarsindustri

Säkerheten för Europas småstater bestäms idag och imorgon, liksom under det kalla kriget, i allt väsentligt av säkerheten i Europa som helhet. Det gäller för såväl alliansanslutna som militärt alliansfria stater. När man under tre år har betraktat europeisk försvarsutveckling ur ett samlat EU-perspektiv i Bryssel ter sig den pågående svenska försvarsdiskussionen märkligt nationell.

När vi blickar framåt och försöker staka ut en effektiv och hållbar svensk försvarsutveckling behöver vi självklart lyfta blicken och relatera till den europeiska helhetsbilden.

I skuggan av den ekono-

miska krisen och jämsides med stora och snabba förändringar av de globala maktförhållandena, befinner sig de europeiska försvarsmakterna i en kris som blir allt djupare. Varningsorden har duggat tätt de senaste åren på båda sidor av Atlanten.

Inom EU har Håkan Syrén, fram till november förra året ordförande i EU:s militära kommitté, i ord som inte kan missuppfattas hissat varningsflagg och argumenterat för att ett radikalt nytänkande från Europas länder är en nödvändig förutsättning om en militär marginalisering av Europa ska kunna undvikas. Liknande budskap har framförts av

Nato:s generalsekreterare Fogh Rasmussen.

Från andra sidan Atlanten citeras ofta den förra amerikanske försvarsministern Gates avskedstal i juni 2011, i vilket han i mycket tydliga ord varnade för konsekvenserna av krympande europeiska försvarsinvesteringar och ett växande transatlantiskt förmågegap.

2013 är ett mycket viktigt år. President van Rompuy har satt försvarsfrågan på Europeiska Rådets dagordning i december. Det är första gången sedan 2008. Målet är klart: att lägga den politiska grunden för en mer samordnad och effektivare utveckling av EU-

medlemmarnas militära förmåga. Kommissionen har samtidigt satt den försvarsindustriella konkurrenskraften på sin agenda.

Mycket talar för att det vi kommer att se i år representerar det sista försöket att få till stånd en effektivare europeisk försvarsutveckling inom EU:s ram. Går det inte nu så blir det för sent. De nationella intressena är mycket starka, men det är också trycket på förändring.

Helhetsbilden

Försvarsanslagen i Europa har stadigt minskat under lång tid. Reduceringarna har accentuerats under de senaste åren som en direkt följd av den ekonomiska krisen i Europa.

Utvecklingen följs på många håll såväl i Europa som på andra sidan Atlanten. I USA har forskningsinstitutet CSIS i Washington nyligen publicerat en omfattande studie, *European Defense Trends 2012*, i vilken man utgår från ett brett källmaterial, analyserat försvarsutvecklingen i 37 europeiska stater.

De 37 staternas samlade försvarsanslag minskade enligt CSIS mellan 2001 och 2011 med drygt femton procent, vilket i 2011 års penningvärde motsvarade drygt 40 miljarder Euro. Det rimmar väl med liknande beräkningar av utvecklingen inom EU och Nato liksom med liknande studier vid svenska FOI.

Femton procent kan tyckas vara en rätt begränsad minskning, men då ska man beakta att försvarskostnadsutvecklingen är långt snabbare än den allmänna prisutvecklingen. Minskningen har skett jämsides med stora omstruktureringar och med stora insatsåtaganden i Afghanistan och på Balkan. USA:s försvarsanslag har samtidigt ökat mycket kraftigt. Balansen mellan Europa och USA har därmed påtagligt förskjutits. De europeiska medlemsstaternas andel av de samlade utgifterna i Nato minskade enligt Nato:s statistik mellan

2000 och 2011 från nästan 40% till ungefär 25%.

Dagens samlade anslagsnivå inom EU, omkring 180 miljarder Euro, representerar fortfarande i absolut mening mycket stora resurser. Den samlade förmågan är dock på grund av duplicering och frånvaro av europeisk koordinering långt lägre än den skulle kunna vara. Europas militära förmåga relativt USA är alltså väsentligt mindre än en tredjedel och gapet växer. Det var något som senast tydliggjordes i samband med den militärt sett mycket begränsade operationen i Libyen för två år sedan. De europeiska stater som gick i spetsen för operationen var då helt beroende av USA:s stöd inom vitala områden.

En omfattande omstrukturering har skett inom Europas försvarsmakter sedan 2000-talets början. Den aktiva militära personalen i de 37 länderna minskade enligt CSIS mellan 2001 och 2011 med ungefär 35% vilket motsvaras av 1,2 miljoner man, medan materielanslaget minskade med drygt tio procent. Att minskningen på materielsidan inte blivit större förklaras i studien med att redan tidigare beslutad anskaffning sannolikt gjort det svårt att snabbt påverka anslagen. Att så är fallet styrks av att huvuddelen av minskningen skett de allra senaste åren.

En för framtiden särskilt bekymmersam utveckling gäller forskning och utveckling (FoU). Det samlade anslaget för militär FoU i Europa har under perioden 2001–2011 nästan halverats. Minskningstakten har ökat markant efter 2008. Skillnaden mot USA är idag mycket stor. EDA:s statistik anger att USA 2010 satsade mellan sex och sju gånger så mycket på militär FoU som EU-länderna.

Lägg till detta att de europeiska ansträngningarna nästan helt sker nationellt. De är givetvis svårt att exakt beräkna hur mycket som förloras

genom splittring och duplicering. FoU-verksamheten i Europa är starkt koncentrerad till Storbritannien, Frankrike och Tyskland. De svarar för över 90%. En mycket liten del av all FoU sker i samarbetsprojekt mellan länderna. Det förefaller därför knappast vara en orimlig uppskattning att USA:s satsning i realiteten är tio och kanske upp till femton gånger större än Europas.

Sverige svarar för någon enstaka procent av de samlade militära FoU-insatserna inom EU.

Vad görs och vad kan göras

Behovet av en ny europeisk inriktning är klart identifierad inom såväl EU som Nato. På ett principiellt plan är enigheten stor om att hittillsvarande splittring och duplicering har kommit till vägs ände. Nya former för samarbete söks såväl politiskt som industriellt. *Pooling and sharing* är ledordet för EU och inom Nato talar man om *Smart defence*.

Med stöd av EU:s militära kommitté och den europeiska försvarsmyndigheten EDA har ett stort antal nya samarbetsprojekt definierats. Man når dock snabbt taket för vad som kan initieras militärt. För att man ska komma vidare och förverkliga möjligheterna till verklig effektivisering krävs politiska beslut som medger en mer långtgående samordning och koordinering av försvarsplaneringen.

Vad som behövs är bl.a. en konsekvent harmonisering av materielanskaffning, en rationell arbetsfördelning som inkluderar rollspecialisering och gemensamma satsningar på moderna och nödvändiga stödssystem. Det handlar om svåra beslut som ökar ömsesidiga beroenden och som begränsar de enskilda staternas handlingsmöjligheter i kriser. Det handlar också om svåra beslut, om att styra om FoU och produktion mellan staterna. Kort sagt: en förändrad syn på nationell suveränitet i dagens Eu-

ropa är nödvändig. Det är mot den bakgrunden som Europeiska Rådets möte i december i år blir så viktigt.

Svensk försvarsindustri

Sverige är en mycket liten del av Europa. Våra startpunkter måste vara realistiska. De måste bygga på dagens och morgondagens förutsättningar.

Det svenska försvaret är och förblir fundamentet för försvarsindustrin i vårt land. Utan en fungerande hemmamarknad är det svårt att vinna exportframgångar. Det gäller i alla länder. Den svenska marknaden, dvs den svenska försvarsmaktens behov, kommer dock bara i mycket högt prioriterade sällfall att kunna bära upp de långsiktiga och kostsamma satsningar som krävs för att utveckla nya moderna system.

Det nordiska försvarssamarbetet inom ramen för NORD-EFCO ses i Bryssel som ett bra exempel på vad som kan åstadkommas. Samarbetet innebär effektiviserings- och rationaliseringsmöjligheter för de nordiska länderna genom gemensamma satsningar på forskning och utveckling liksom genom gemensam anskaffning. Samarbetet kan också ge nordisk försvarsindustri en bredare hemmamarknad och nordiska referenskunder som stöd för exportansträngningar.

Men även Norden är med europeiska mått en liten marknad, och en öppnare europe-

isk försvarsmarknad med mer av konkurrens på så lika villkor som möjligt framstår som en nödvändig förutsättning för mycket av den försvarsindustri vi idag har i vårt land. Detta kräver självfallet att industrin förblir konkurrenskraftig, men svenska företag torde ha goda förutsättningar att hävda sig väl inom många områden i en europeisk jämförelse.

Ansträngningarna från kommissionen att stärka forsknings- och industribasen är värda starkt stöd, men förutsätter för att kunna leda framåt att de får politiskt stöd från alla de stora EU-staterna. Det är trots allt dessa som sitter på huvuddelen av både problemet och lösningen.

Försvarsindustrin står inför mycket stora utmaningar, där gamla samarbetsmodeller snabbt behöver förändras. Det gäller att nu se och förstå dessa förändringar. Den traditionella svenska materielförsörjningsmodellen, som byggt på ett nära och mycket kostnadseffektivt samspel mellan en kvalificerad kund och en kvalificerad industri är inte längre möjlig av det enkla skälet att vi idag har en mycket mindre försvarsmakt och materielförmyndighet som inte har kapacitet och kompetens att ge det tidigare självklara stödet till industrin. Idag och än mer i morgon är det industrin som själv måste stå för en stor del av kompetensen att identifiera och be-

döma framtida behov. Det är en svår uppgift, men i sig inte annorlunda än inom civila utvecklingsintensiva områden. Forskning och utveckling spelar givetvis en central roll.

Vad som skiljer sig är dock marknaden, som vad gäller försvarsmateriel är stater, och där den svenska staten har en nyckelroll. Försvarsindustrin i Sverige har svårt att fortsätta utan ett tydligt och långsiktigt stöd från svenska staten.

Detta ställer krav på en skicklig balansgång både från statens och industrins sida. Å ena sidan krävs en politisk medvetenhet om att industrin för att kunna ta på sig en ökad egen roll och ökat ansvar för de långsiktiga utvecklingssatsningarna måste kunna lita på en stabil och framtidsatsande försvarspolitik.

Å andra sidan krävs från industrins sida ett utvecklat ansvarstagande för helheten. Man måste själv ta ansvar för att utvecklingen så långt det är möjligt drivs i enlighet med vad som "objektivt" kan komma att uppfattas som långsiktigt bra för Sverige och svensk säkerhet. Det innefattar inte minst en väl utvecklad förståelse för de framtida förmågor som det svenska försvaret behöver. ■

Krister Andrén har senast under tre år arbetat i Bryssel som rådgivare till före ordföranden i EU:s militärkommitté general Håkan Syrén.

Europas militära förmåga relativt USA är låg och gapet växer. Det var något som senast tydliggjordes i samband med den militärt sett mycket begränsade operationen i Libyen för två år sedan, där också Sverige deltog. De europeiska länder som gick i spetsen för operationen var helt beroende av USA:s stöd vad gäller vitala funktioner. Bilden visar svenska JAS 39 Gripen uppställda på Sigonellabasen på Sicilien.

Foto: Johan Lundahl/Försvarsmakten

Michael Sahlin:

Turkiet, Syrien och kartbilden i Mellersta Östern

Turkiets premiärminister Recep Tayyip Erdoğan. Foto: Wikipedia

Det är utbildande och tankeväckande att bläddra i olika flygbolags broschyrer i stolsfickan. Var och en med sin kartbild över regionen och världen, var och en med "sin" huvudstad i världens mitt, mitten varifrån alla streck utgår som en solfäder, flygförbindelserna mellan mitten och periferierna. En översikt över geografins subjektivitet och relativitet.

Så även beträffande försök att – i flykten – fånga in en komplex och konflikttrådd regions förändringsmönster, förvisso ett rörligt mål. Det handlar om summa summarum av ett antal flygplansbroschyrer med perspektiven satta av respektive nationell, eller för den delen sub- eller övernationell, aktörs "mitt": Kairo, Tel Aviv, Ankara, Amman, Damaskus, Riyad, Doha, Bagdad, Teheran, Beirut, eller kurdiska PYD i norra Syrien, eller KRG i Norra Irak, eller PKK i och kring Turkiet. Eller Wash-

ington eller Moskva. Eller FN. Listan med aktörer är lång men förstås inte fullständig. "Strecken" går kors och tvärs. Intressena trängs på banan. Ovissheten om vad som ska kunna tänkas komma ut av kaoset i Syrien, och därmed Mellanöstern som helhet (oavsett hur brett eller snävt man vill avgränsa MÖ), är så stor att parallellen med läget kring slutet av det första världskriget, då segrarmakterna kivades om hur arvet efter det osmanska väldet skulle fördelas och förvaltas, att den parallellen känns alltmer relevant.

På min tid i Ankara (1995–98) talades det om att enbart norra Irak var (politiskt) som att samtidigt spela 7 olika schackspel på ett och samma bräde.

Kommer manne Syrien-krisen – eller rättare sagt Syrien-krisen tillsammans med Arabvåren, effekterna av USA:s invasion av Irak och neo-osmanska aspekter på det nya Turkiet under Erdogan/AKP – att till sist leda till en ny geoteritoriell och politisk ordning i regionen, en ordning måhända som söker finna fram till en ny stabilitet i förhållande till de nygamla skiljelinjerna: sunnisha, sunni- andra minoriteter, turkar-kurder, israeler-palestinier, araber-kurder, palestinier-palestinier, Israel-Iran, m fl konfliktladdade relationer, med bakomliggande stödnationer? Och kan detta i så fall ske fredligt – utöver och bortom in-

bördeskriget i Syrien? Ser vi i realiteten framför oss ett mångårigt segdragande av nu aktualiserade nationella identitetsfrågor, innan läget eventuellt stelnar i en ny struktur, eller handlar det snarare om en dramatisk, närtida big bang?

Om Syrien-krisen och dess inbyggda regionala spridningsrisker – givet de nygamla skiljelinjerna – kunde man idag säga att sällan eller aldrig har så många haft så få konstruktiva idéer till lösning på en så allvarlig säkerhetspolitisk utmaning. Handfallenheten eller uppgivenheten, vad gäller möjligheterna till samsyn och samverkan i FN:s säkerhetsråd (*sine qua non* för legitim intervention), tycks våren 2013 lika utbredd som den humanitära katastrofen är akut och de säkerhetspolitiska riskerna allvarliga. En tämligen unik kombination.

Konsekvenser i den politiska geografin

Ovissheten om och ängslan för utgången i det syriska dramat må vara stor, men det finns likväl möjligheter att redan nu föra ett garderat resonemang om möjliga konsekvenser i den politiska geografien.

En bestämmande serie faktorer definieras i och av Turkiet, det nya Turkiet under Erdogan/AKP. För ett USA med avtagande global maktutövningsskapacitet är Turkiet, liksom Israel, en omistlig allierad, i MÖ i vid definition. President Obama

Protestdemonstration i Istanbul riktad mot brutaliteten som civila utsätts för i inbördeskrigets Syrien.

har nyligen förmått turknationalisten (och "islamisten" och Palestina-sympatisören) Erdogan och Israel-nationalisten Netanyahu att skaka hand, igen, efter flera års iskyla. Frågan är nu om denna USA-medlade "reset" kan leda vidare till ett återupptagande av det militärpolitiska samarbete som blev möjligt mot slutet av 90-talet. Många hinder för det skall analytiskt vägas mot de uppenbara, ömsesidiga fördelarna. Möjligheterna definieras främst av hur den israelisk-palestinska s k fredsprocessen eventuellt utvecklas. Men för Obamas USA torde det vara nödvändigt att en "västlig" politik för att söka minimera spridningsrisker kring Syrien-krisen sker i nära samverkan mellan de allierade som finns, i världen och i regionen, och absolut inte tillåts störas ut av en strategiskt icke-behövd separat pseudokonflikt

mellan de allierade Israel och Turkiet, särskilt som samverkan mellan Israel och Nato kräver stöd och medverkan av Nato-medlemmen Turkiet. Och särskilt som förhindrandet av att Syriens kemiska vapen används och/eller kommer i farliga händer är en gemensam turkisk-israelisk-amerikansk högsta prioritet.

Samtidigt vet Obamas USA att Turkiet är alldeles för stort, historiskt stolt, "muslimskt" och militärt starkt för att inte ha en egen agenda som på ett antal viktiga punkter skiljer sig från USAs, och övriga Västs. Storlek på, och utvecklingstrender beträffande, denna skillnad (som i hög grad avgörs i EU-medlemskapsförhandlingarnas inte sällan sega format) är förstås en viktig variabel när man studerar världen och regionen genom den turkiska flygbolagsbroschyren.

Den turkiska broschyren; två syriska scenarion

I den står det medio april detta år mycket om dels ett brådskande författningsreformsarbete (som tänks komma att definiera vilken slags Turkiet som skall vara en av huvudaktörerna i det regionala läggspelet åren framöver), dels, och därmed i högsta grad nära sammanhängande, aktuell dramatik för att få på fötter en process mot en fredlig avveckling av det turkisk-kurdiska "krig" – kriget mellan den turkiska staten och PKK – som pågått i snart 30 år och kostat 35 000 människoliv. Dessa två avsnitt i broschyren, det om Turkiets karaktär som stat och nation, och identitet, och det om utgången av den kurdiska frågan i ett reformerat Turkiet, dikterar mycket av just Turkiets nationella intressen i den syriska krisen och i det mångdi-

mensionella konfliktmönstret i Mellanöstern som helhet, snålt eller brett definierat.

I ett scenario avvecklas Syrien-krisen med ett (trots allt) bibehållet, intakt Syrien under ledning av företrädare för landets Sunni-majoritet som efter Assad-regimens fall förmår att enigt garantera landets etnisk-religiösa minoriteter, inkluderande alewiterna, definierande rättigheter. Turkiet under ledning av Sunni-muslimska AKP, positionerar sig i det scenariot för att utgöra storebror och part i ett nära grannskapsförhållande vid hanterandet av regionens övriga utmaningar.

Möjligen är det andra scenariot dock mer sannolikt, att Syrien-krisen utmynnar i landets sönderfall och lägets historiska återgång till tiden för osmanska väldets fall, med vidöppna frågor om hållbara, realistiska gränsdragningar mellan länder och folk. Det är möjligen mer sannolikt, i den mån slutsatser skall dras av allt som nu ter sig oåterkalleligt, regimen hopplösa utsikter att återupprätta status quo ante, världssamfundets splittring, rebellrörelsens splittring, den gränsöverskridande kopplingen mellan intersyriska och regionala konflikter (de som så existentiellt berör både Libanon, Jordanien, Irak och Turkiet), m.m. Ett sönderfallande Syrien blottlägger ett antal känsliga strängar, den pankurdiska genom förbindelserna mellan de kurdiska befolkningarna i norra Syrien och norra Irak och östra Turkiet, den libanesiska genom frågan om Shia-muslimska Hezbollahs utsatta ställning och Israels reaktioner på denna, den alewitiska genom den kanske exploaterbara länken mellan Syriens alewiter och Turkiets Alevi, den irakiska genom de syriska påfrestningarna på Iraks sammanhållning (arabkurd, sunni-shia). Och bortom detta mullrar – i en grad som turkiska regionala, offensiva respektive defensiva am-

bitioner har att förhålla sig till – triangeldramat Israel-Iran-Saudi/Quatar, med USA som försvagad översynsman, samtidigt som Egypten dignar under egna "arabvinter"-problem.

En swot-analys a la Turca

Möjligen finns, givet detta scenarios mångfaldiga sprängstoff, förståeliga skäl till att vissa uttolkare av nutida turkisk utrikespolitik börjat använda sig av ett "neo-osmanskt" språkbruk när man underkastar perspektivet av ett kanske sönderfallande Syrien, ett kanske sönderfallande Irak, ett alltmer isolerat Israel, ett alltmer utsatt och sårbart Libanon, ett inklämt Jordanien, en stillastående israelisk-palestinsk fredsprocess, ett kaotiskt övergångs-Egypten – och ett USA med numera begränsat inflytande – en egen SWOT-analys (strengths, weaknesses, opportunities, threats).

Eller finns, eller skulle kunna finnas, en turkisk variant av svenske Tegnér's modestibudskap den gången det begav sig för vår del: att inom Turkiets gränser erövra det osmanska imperiet åter?

Den som lever, tillräckligt länge, får se. När sista hand läggs vid denna text, i början av juni, påminns vi om hur snabbt det kan kasta om i landet och regionen. Tal om kemvapen-användning i Syrien ("a game changer" sades det tidigare) och Hizbollah-hjälp till Assad och stora frågetecken beträffande den rysk-amerikanska konferensen, samtidigt som gatukravaller i Turkiets storstäder dränker nyhetsförmedlingen om den nyss så dominerande kurdiska fredsprocessen och dess koppling till författningsutveckling och valförberedelser. AKP-regimen utmanas från ett nytt, eller kanske nygamalt håll. Förutsägelser försvåras ytterligare. ■

Michael Sahlin är ambassadör och har tidigare bland annat varit generaldirektör och statssekreterare.

Mats Johansson:

Apropå

Här några färska siffror hämtade från SIPRI:s Military Expenditure Database:

2012 utgjorde USA:s försvarsbudget 4,4 procent av GDP. Rysslands andel var lika stor, också 4,4 procent av GDP. Men USA:s är på väg ned, Rysslands upp. Det säger något om framtiden, antagligen.

Vän av ordning brukar påpeka att andel inte är detsamma som faktiska resurser. Det är sant; eftersom USA är ett mycket rikare land än Ryssland har det amerikanska försvaret i nuläget fortfarande många fler dollar att satsa på krig och rustningar, mer än sju gånger så många som Putinland. Men färdriktningen är intressant för jämförelsen mellan stormakternas kommande kapaciteter: gapet minskar, sannolikt.

USA satsade som mest för några år sedan 720 miljarder dollar, nu 682. Och mindre ska det bli, om det federala budgetnedskaeringstvånget står sig.

Ryssland satsar motsvarande 90 miljarder dollar per år, nästan tre gånger så mycket som när Putin tillträdde år 2000. Och mer ska det bli, enligt plan 767 miljarder dollar mer fram till 2020.

Sverige har svarat på den hittillsvarande ryska upprustningen genom att under samma period sänka sina försvarsutgifter från 8,2 miljarder dollar (2000) till 6,2 (2012).

Det sakliga underlaget för denna minskning är oklart. Sannolikt rör det sig om ett antagande från den av Håkan Juholt ledda försvarsberedningen 2004 om att ett fredsutbrott var nära förestående, ty Ryssland skulle, lovade man, integreras i Europa och "de euroatlantiska säkerhetsstrukturerna". Moderaternas representant, dåvaran-

omvärldsanalys

Foto: Johan Lundahl

Hur stämmer Mats Johanssons bedömningar överens med partikollegan Cecilia Widegrens och den samlade dito från försvarsberedningen? I början av juni lär vi få svaret.

de riksdagsledamoten Gunnar Hökmark, anmälde avvikande mening till förmån för Nato-medlemskap och en mer realistisk anslagsram där mål och medel kunde mötas.

Tio år senare har verkligheten sprungit förbi de juholtiska framtidsgissningarna. Balansen i vårt närområde har förändrats i det att den amerikanska närvaron i Europa kommer att minska medan den ryska kapaciteten redan har ökat. Det ligger i sakens natur, i den geopolitiska fördelningen av resurser: den högre amerikanska förmågan är utspädd, utsträckt som den är över hela klotet, medan den ryska koncentreras till vår närhet. Det är förmågan kring Östersjön som främst angår oss, inte det strategiska läget i Stilla havet. Det är här Kaliningrad ligger.

Det kan sägas, och bör sägas, att i en bestämd mening har säkerhetsläget i vår del av världen aldrig varit bättre: Warszawapakten finns faktiskt inte längre. Norge har ökat sin försvarsbudget, Finland försvarar oss med amerikanska långdistansmissiler, Baltikum ingår i Nato, Ryssland hotas av inre

problem, utvecklingen på energimarknaderna talar till västs fördel i det nya kalla kriget.

Men mycket hinner hända fram till 2020. Det är inte lägesbalansen här och nu som bör styra vårt kommande försvarsbesluts inriktning och anslagsram. En seriös försvarsplanning för en osäker framtid kan inte gärna baseras på förhoppningar om fortsatt rostiga fiendevapen, prognoser om sjunkande gaspriser eller raljerande debattörers försäkran att en invasion av Vaxholm inte är nära förestående.

Som klarlagts i auktoritativa studier leder den svenska solidaritetsförklaringen från 2009 i sig till nya svenska åtaganden. Om vi ska kunna leva upp till kravet att försvara svenskt territorium tillsammans med andra aktörer får det konsekvenser, inte minst om vi ska kunna dra nytta av ökad välkommen Nato-aktivitet i Östersjöområdet.

Leo Michel vid Institute for National Strategic Studies noterar i studien "Finland, Sweden, and NATO: From "Virtual" to Formal Allies?" (2011) att Sverige redan betraktas som en etablerad partner i Nato-

samarbetet, inte minst efter värdskapet för övningen Loyal Arrow 2009, där närmare 900 deltagare från Nato och Finland tränade mottagande av Natos Response Force. Författaren konstaterar också att Sverige har varit ledande inom EU som förespråkare för anpassning till Nato-standard i utvecklandet av insatsgrupper. Men sådan är inte gratis om den ska fungera på marknaden, i skarpt läge.

I en aktuell studie från polsk horisont, "Sitting on the fence. Swedish defence policy and the Baltic Sea region", av Justyna Gotkowska vid Centre for Eastern Studies, konstateras att för svenskt vidkommande är den "strategiska pausen" efter kalla kriget nu över; användningen av våld mellan stater i Europa kan inte längre uteslutas, särskilt inte i Baltikum, inte efter Rysslands invasion i Georgien 2008.

Författaren menar att den minskade svenska kapaciteten under det senaste decenniet rimmar dåligt med det nya läget och åtagandena i solidaritetsdeklarationen. Därav följer ett behov av en ny formel för vår militära säkerhet.

Det är bra att det sägs i Polen. Ännu bättre vore om det sades i Sverige lite oftare. För mig är det uppenbart att i ett land utanför Nato förutsätter det utöver stärkt nordisk samverkan och operativ integration i Nato ändå till slut en ökad svensk försvarsram. Försvaret för friheten är aldrig gratis. ■

Mats Johansson är riksdagsledamot (m) i utrikesutskottet och ordförande i tankesmedjan Frivärld. Han har nyligen utgivit debattboken "Kalla kriget 2.0. Ryssland rustar".

Karl Lallerstedt:

Global illegal handel som säkerhetsshot

De senaste 30 åren har globaliseringen av världsekonomin revolutionerat internationella relationer. Handelshinder har rivits ner och länder som tidigare varit helt stängda har öppnats upp. Den globala handeln har tredubblats, och kraftig ekonomiskt tillväxt har gynnat nästan alla världens länder tack vare den ökade cirkulationen av varor, pengar, tjänster och människor över gränser.

Men vår ökade exponering och vårt beroende av dessa globala flöden innebär nya utmaningar och strategiska prioriteringar. Med ökad handel kommer också ökad illegal handel. Transnationell organiserad brottslighet uppskattas omsätta 870 miljarder US dollar om året. Likaledes uppskattar den internationella handelskammaren och OECD att endast den illegala handeln av piratkopierade varor överstiger denna siffra. Oavsett vilka uppskattningar som är korrekta är det uppenbart att den globala illegala handeln är enorm, och växer fort.

I den "gamla världen" kom hoten från andra stater. I vår kontemporära värld har icke-statliga aktörer blivit nya utmanare, framförallt de olika regionala manifestationerna av Al-Qaida. Denna typ av terroristgrupp kan inte förlita sig på statligt stöd, som många terroristorganisationer gjorde under kalla kriget. Idag är den illegala handeln avgörande för terror-

organisationernas förmåga att skada oss.

De strategiska hoten från den illegal handel

Våldsutövande kräver ekonomiska förutsättningar. Terroristerna bakom Madrid-bombningarna 2004 finansierade sin verksamhet bland annat genom försäljning av piratkopierade CD-skivor. Mokhtar Belmokhtar, mannen bakom ett blodigt kidnappningsdrama i Algeriet, är också känd som "Mr Marlboro" på grund av sin inblandning i storskalig cigarettsmuggling. Belmokhtar och Al-Qaida i Islamiska Maghreb, har i många år utöver kidnappning genererat enorma intäkter genom smuggling av konsumentvaror, droger, vapen och människor genom Saharaöknen.

Många av världens mest ökända terrororganisationer profiterar på illegal handel. Till exempel genererar PKK intäkter på smuglingen mellan Turkiet och Irak, och FARC får inkomster från kokain och annan illegal handel. ETA, de olika IRA faktionerna, Hamas och Hezbollah har alla genererat betydande intäkter från illegal handel.

Faktum att ett antal internationella terrororganisationer har en närvaro i Sverige gör illegal handel direkt intressant på hemmaplan, men kopplingen mellan illegal handel och våldspotential gör också frågan intressant i områden där

den svenska utlandsstyrkan kan tänkas vara verksam nu eller i framtiden.

I krigszoner utgör illegal handel en inkomstkälla som möjliggör mer utdragna konflikter. I Afghanistan har konflikt pågått sedan 70 talet. Landet uppskattas producera över 90 procent av världens (icke farmaceutiska) opiater, med ett exportvärde på omkring 4 miljarder dollar, och är dessutom världens största hashproducent.

Sverige bidrog med trupp till EU-operationen Artemis i Kongo. Kriget där finansierades till stor del av illegal exploatering och handel av mineraler. På Balkan, där Sverige haft en mångårig truppnärvaro, har exempelvis smuggling av cigaretter (till bland annat Sverige) och andra varor genererat stora intäkter för stridande parter.

Urholkning av gränssäkerhet

Men den illegala handeln är inte endast en inkomstkälla för potentiella fiender. Den underminerar den globala gränssäkerheten genom korrumpning av statstjänstemän och etableringen av smuggelrutten. Varje år utreds inom EU hundratals fall av misstänkt korrup tion endast av gränsvakter. När väl gränsvakter, tulltjänstemän eller transportrelaterad personal korrumperats är faran att de utnyttjas för att ovetande underlätta insmugglande av farligare gods än piratkopierade konsumentvaror eller despera-

Bild från en 700 meter lång "mexikansk tunnel" från Ukraina in i Schengenområdet. Efter upptäckten förra året informerade den slovakiske inrikesministern Robert Kalinak media: "Denna tunnel var utrustad med ett litet tåg, kapabelt av att transportera olika sorters varor och vi misstänker även människor".

ta flyktingar – såsom vapen, sprängämnen, terrorister eller massförstörelsevapen.

Desto mer utbredd illegal handeln och korruption, desto sårbarare blir vi, men som en del av EU (och framförallt Schengen) räcker det för oss med en svag länk bland en av medlemsstaterna för att hela unionens säkerhet skall äventyras. När hela skift av tullpersonal fälls för att ha mutats i Bulgarien, eller personal av amiralsrang inom den grekiska kustbevakningen misstänkts ha aktivt underlättat smuggling, har vi i Sverige skäl att oroas oss.

Växande marknad för kriminella tjänster

Den organiserade brottsligheten uppfattas som ett allvarligt hot i sig, men tänker vi utifrån ett bredare säkerhetsperspektiv kan vi se hur de svarta marknader som underhålls av kriminella för vapen, falska id-handlingar, människosmuggling, och penningtvätt underlättar för terroristgrupper. Mångmil-

jardbeloppen från den illegala handeln av droger piratkopierade varor med mera har skapat storskaliga marknader för kriminella varor och tjänster som efterfrågas av resursstarka brottssyndikat. Specialister kan livnära sig på att tillgodose de kriminella behoven för in-smugglade vapen eller människor. Desto större den illegala marknaden och den kriminella miljön, desto större blir utbudet av dessa tjänster som direkt gynnar potentiella terrorister.

Vad har reaktionerna varit?

USA ser tydligt det hot som den illegala handeln utgör. Exempelvis finns inom Pentagon en enhet som kallas Counter-Narcoterrorism Technology Program Office (CNTPO), som har en mångmiljardbudget. En partnerorganisation beskriver CNTPOs uppdrag på följande sätt "CNTPO has the lead for developing technology for interagency and multinational operations to disrupt, deter, and deny narcoterrorist ac-

som något märkligt. För att förstå detta måste vi se det utifrån politisk logik. För det första uppfattas oftast illegal handel av annat än narkotika eller vapen som offerlös brottslighet. För det andra är det en långsiktig, snarare än en akut fråga. För det tredje finns det inte på den nationella, regionala eller internationella nivåerna någon som äger frågan politiskt.

Om vi exempelvis betraktar smugglingen av punktskattevaror (bl.a. alkohol och tobak) in i Sverige har bland annat följande statliga aktörer haft ett delansvar i bekämpandet av problemet: skatteverket, tullverket, folkhälsoinstitutet, polismyndigheterna, kommunerna, och justitie-, folkhälso-, närings- och finansdepartementen. Men ingen minister har tagit på sig ett tydligt politiskt ansvar för frågan, trots att det innebär miljardbelopp i uteblivna skatteintäkter och utgör en viktig näring för den grova organiserade brottsligheten i landet.

tivities in an effort to reduce trafficking in illegal narcotics and materials that support global terrorist activities."

På det diplomatiska planet samlade OECD i oktober i fjol representanter från både den privata och offentliga sektorn med ambitionen att i framtiden bättre kvantifiera den illegala handeln, kartlägga risker och kopplingar mellan olika aktörer involverade, och förstå hur samarbete mellan den privata och offentliga sektorn kan försvåra för denna illegala verksamhet. Att det tagit fram till slutet av 2012 innan en internationell organisation tog tag i dessa frågor kanske kan uppfattas

På ett liknande sätt hamnar utmaningen om att bekämpa den illegala handeln inte naturligt på en enda internationell organisation. Problemet är såpass mångfacetterat att det kräver en samordnad respons av ett stort antal aktörer.

Vi får se vad OECD:s initiativ leder till. En bättre förståelse och kvantifiering av det globala problemet är en förutsättning för att gå vidare.

Vad kan vi göra?

Med vårt starka beroende av världsekonomin (mer än hälften av Sveriges BNP utgörs av export), med ett flertal internationella terrororganisationer närvarande i Sverige, och med svenska soldater stationerade i konfliktområden utomlands utgör den globala illegala handeln en viktig faktor i vårt lands strategiska intressen.

Som en multilateral aktör kan Sverige agera för att lyfta fram frågan inom EU, FN, OECD, OSCE och andra organisationer.

På hemmaplan kan Sverige sätta ett exempel för andra länder genom att effektivt koordinera insatserna mot den illegala handeln utifrån ett holistiskt säkerhetsperspektiv. Något som kräver att en enskild minister tilldelas det politiska ansvaret för frågan.

En förutsättning för att detta ska bli verklighet är att samhället i stort får en bättre förståelse för hur stora de svarta marknaderna är, och hur de hänger samman med andra samhällshot. Det räcker inte att personal inom underrättelsetjänsterna och tullverket har inblick i detta. Här har det civila samhället en viktig roll att utbilda allmänheten och politikerna – annars kommer frågan aldrig att prioriteras politiskt. ■

Karl Lallerstedt är politisk analytiker, grundare av tankesmedjan Black Market Watch, och medlem av OECD:s arbetsgrupp för att kartlägga illegal handel.

Tommy Åkesson:

Försvarsbere

Försvarsberedningen har lämnat rapporten *"Vägval i en globaliserad värld"* till försvarsministern. Enligt anvisningarna skulle försvarsberedningen analysera viktigare förändringar globalt och för relevanta regioner, göra en säkerhetspolitisk bedömning och dra konsekvenser för svensk försvars- och säkerhetspolitik. Under sommaren får beredningen nya anvisningar och våren 2014 lämnas en försvarspolitisk rapport till försvarsministern. Dessa båda utgör sedan viktiga underlag till försvarsbeslutet 2015.

Försvarsberedningen konstaterar att globaliseringen fortsätter att skapa nya möjligheter och har på många sätt i grunden förändrat världen. Kärnan i globaliseringen är handelsflöden. Den globala utvecklingen präglas av en pågående tyngdpunktsförskjutning mot östra och södra Asien. Kinas inflytande och styrka ökar men USA kommer även långsiktigt att vara den dominerande makten på den internationella arenan. Utvecklingen inom teknik, vetenskap, ekonomi och säkerhetspolitik går allt snabbare.

Hot mot vår säkerhet kan vara terrorism, organiserad brottslighet, avbrott i vitala system och flöden, ekonomisk kris, politisk och religiös extremism, hot mot demokrati och rättsystem, socialt utanförskap, migrationsströmmar, hot mot värderingar, klimatiförändringar, naturkatastrofer och pandemier samt väpnat angrepp. Internationella samarbeten inom ramen för FN, EU och Nato men även det nordiska samarbetet är avgörande för att kunna möta framtidens hot mot vår säkerhet.

Den solidariska säkerhetspo-

litiken med den svenska solidaritetsförklaringen utgör grunden för den svenska försvars- och säkerhetspolitiken. Sverige är solidariskt med andra och står inte ensamt inför hoten och utmaningarna. Sverige måste främst kunna värna landets suveränitet, svenska rättigheter och intressen, våra grundläggande värderingar samt skydda svensk handlingsfrihet inför politisk, militär eller annan påtryckning. Om det krävs ska vi kunna försvara Sverige mot incidenter och väpnat angrepp och bidra till att säkerställa samhällets skydd mot kriser, incidenter och angrepp. Genom deltagande i fredsfrämjande insatser bidrar Sverige till fred, stabilitet, hävdande av internationell rätt och respekt för mänskliga rättigheter samt motarbetar hot från stater och icke-statliga aktörer som riktas mot svensk och internationell säkerhet.

Försvarsberedningen framhåller att Europa upplever den säkraste och fredligaste situationen på vår kontinent på många hundra år. Andra delar av världen lider av krig och konflikter. Begränsade resurser, vatten, mat och odlingsbar mark, kommer att öka risken för inomstatliga konflikter. Många av utmaningarna är gränslösa till sin natur. Mellanöstern och Sydasien står inför flera interna och externa problem.

Norden och Östersjöregionen präglas av stabilitet, dialog och samarbete. De övriga länderna i vår region står inför likartade utmaningar som Sverige. Det är därför ett svenskt intresse att fördjupa samarbetet med länderna i vår region däribland de baltiska staterna och Ryssland.

Den politiska utvecklingen i Ryssland får allt tydliga-

beredningens rapport

Foto: Mikael Kiesbye/Försvarsdepartementet

Sedan mitten av 1990-talet har Försvarsberedningen varit en plattform för breda politiska överenskommelser om Sveriges långsiktiga försvars- och säkerhetspolitik. Försvarsberedningen utses av försvarsministern och består av riksdagsledamöter från samtliga åtta partier i riksdagen, ett antal sakkunniga och experter samt ett sekretariat”.

re auktoritära drag med inskränkning av det oberoende civila samhället och mänskliga rättigheter samt en ökande nationalism. Den politiska viljan i Moskva är att fullfölja det ambitiösa militära moderniseringsprogrammet. Detta är dock beroende av i vilken utsträckning de ekonomiska medlen tillförs och den ryska ekonomin är sårbar för prisförändringar på olja och gas. Försvarsberedningen konstaterar att detta sammantaget ökar osäkerheten jämfört med 2007. Samtidigt brottas Ryssland med en rad allvarliga problem t.ex. korruption, eftersatt infrastruktur, problematisk demografisk utveckling och att de sociala klyftorna i samhället ökar. Ett land med fortsatta stormaktsambitioner i Sveriges närområde är ett faktum som vi har att i än högre grad för-

hålla oss till. Det påverkar vår säkerhetsmiljö.

Inom krisberedskapsområdet föreslår beredningen bl.a. att förmågan att leda vid extraordinära händelser tydliggörs, att förmågan att samutnyttja civila och militära resurser ökar, att det civila försvaret utvecklas inom ramen för krisberedskapen samt att säkerheten för samhällsviktig infrastruktur och försörjningssäkerhet vid extraordinära händelser och höjd beredskap utreds. Man anser också att hoten och riskerna inom informations- och cybersäkerhetsområdet bör utredas.

Det nordiska försvarssamarbetet är av stor vikt för Sverige. En rad konkreta förslag läggs fram bl.a. fördjupat samarbete inom övningsområdet, utveckling av flygövningssamarbetet till att också omfatta

incidentberedskap och utbyte av information om nationell försvarsplanering. Vidare föreslås ett breddat och fördjupat försvarssamarbete med Estland, Lettland och Litauen.

Försvarsberedningen konstaterar att utvecklingen idag sker med högre hastighet och är mer komplex och svårförutsägbare än 2007. Framtiden blir allt svårare att förutsäga. Det går inte att föreställa sig att en militär konflikt i vårt närområde enbart skulle påverka ett land. Ett enskilt militärt angrepp direkt mot Sverige är fortsatt osannolikt under överskådlig tid. Kriser och incidenter, som även inbegriper militära maktmedel, kan dock uppstå i vår region, och på sikt kan militära angreppshot likväl aldrig uteslutas. ■

Tommy Åkesson är huvudsekreterare i försvarsberedningen

Elliot Turvall:

JÄRNCUPOLEN

– Israels högeffektiva robotsköld

Under operation "Försvarskolonn" i slutet av förra året utsattes det israeliska luftvärnet "Järnkupolen" för sitt första riktigt stora prov, då fler än 1500 raketer och granater sköts in mot Israel under de åtta dagar långa stridigheterna. Resultatet var häpnadsväckande – närmare 90 procent av projektilerna på väg mot befolkade områden oskadliggjordes högt upp i luften.

– Järnkupolen är en av våra största framgångar under senare år, säger major Arye Shalicar. Det finns inget annat luftvärn i världen som kan mäta sig med den effektivitet som detta system har uppvisat.

Historien bakom Järnkupolen går tillbaka till Andra Libanonkriget 2006. Under ungefär en månad sköt Hizbollah in cirka 4000 raketer över norra Israel och dessa attacker krävde 44 civilpersoners liv samt fick en kvarts miljon israeler att tillfälligt fly söderut, medan den kvarvarande befolkningen, på ungefär en miljon, mestadels befann sig i skyddsrummen. Sedan år 2000 har också terrorister i Gazaremsan skjutit tusentals och åter tusentals missiler och granater mot södra Israel.

– För att stoppa dessa kort- och medeldistansraketer mot befolkningen i både norra och södra Israel, fattades beslut om att utveckla ett nytt slags luftvärn, förklarar Shalicar.

Femton olika förslag granskades och till slut valdes fö-

retaget Rafels alternativ, kallat "Järnkupolen", som började utvecklas 2007. I juli 2009, alltså endast två år senare, genomfördes de första framgångsrika testerna, där man lyckades skjuta ned en raket som skulle likna de missiler som skjuts in över Israels gränser.

Efter ytterligare utveckling placerades de första batterierna av Järnkupolen ut i södra Israel under våren 2011 fångade systemet upp en inkommande Grad-raket från Gazaremsan. Den förstördes innan den kunde skada någon på marken. Under det kommande året blev Järnkupolen mer och mer effektiv och lyckades förrinta flera hundra palestinska raketer och granater, innan de hann slå ned i orter i södra Israel.

Operation "Försvarskolonn", i slutet av 2012, blev emellertid systemets riktiga eldprov, då Israel utsattes för massiv raketbeskjutning mot flera platser i södra och centrala Israel på en och samma gång.

När operationen sammanfattades, visade det sig att Järnkupolen lyckats stoppa nästan

90 procent av alla projektiler som var på väg mot israeliska befolkningscentra – ett helt enastående resultat utan motstycke från något luftvärn i någon annan del av världen.

Järnkupolen, som kan tillintetgöra inkommande projektiler avfyra på mellan 4 och 70 kilometers avstånd, består av tre huvuddelar: en radar, en kontrollstation och upp till tre avfyringsramper. Så fort den avancerade radarn snappat upp att en raket eller granat avfyrats, förs alla uppgifter om läge, riktning, med mera över till kontrollstationen. Där analyseras dessa data, med hjälp av komplicerade algoritmer, och inom någon sekund har datorn räknat ut exakt var den inkommande projektilen kommer att slå ned.

Om nedslagsplatsen beräknas vara på landsbygden eller i havet, görs ingenting. Man låter helt enkelt missilen slå ned där. Om missilen däremot är på väg mot ett bebott område eller någon viktig infrastruktur, avfyras en Tamir-raket ögonblickligen. Denna antimissil

skjuts iväg nästan lodrätt och leds sedan, med hjälp av avancerad elektrooptik och flera styrfenor, mot sitt mål. När den är i närheten av den inkommande projektilen och ovanför obebott område, exploderar dess stridsspets och oskadliggör den fientliga missilen och skyddar således befolkningen på marken.

Järnkupolen är ett mobilt system, som kan monteras ned eller upp på en timme, och det fungerar utmärkt dygnet runt och i alla väder. Varje avfyrningsramp kan skjuta iväg uppmot tjugo stycken tre meter långa Tamir-raketer samtidigt och på detta sätt oskadliggöra skurar av inkommande projektiler. Ett Järnkupolbatteri kan härigenom skydda en medelstor stad.

– Vår förhoppning är att Järnkupolen, tillsammans med raketlarmet och skyddsrum, ska få civilbefolkningen att känna sig lite tryggare, avslutar Shalicar.

Tack vare all positiv uppmärksamhet som Järnkupolen fått under den senaste tiden, har fle-

ra andra länder visat intresse för att köpa luftvärnet. Det gäller framför allt Sydkorea, som vill skydda sig mot raketangrepp från grannen i norr, men även USA och europeiska Nato-länder, som tror att Järnkupolen kan skydda deras trupper i främst Afghanistan och Irak. ■

Elliot Turvall är frilansjournalist.

Ett effektivt luftförsvarssystem som skapar trygghet för Israels medborgare.

Foto: Israeliska Försvarsmakten

utblick israel

Anders Gardberg:

Finlands Vitbok 2012

Den säkerhetspolitiska debatten i såväl Sverige som Finland har de senaste tiderna varit intensiv. Debatten har också berört möjligheterna att fördjupa samarbetet mellan Sverige och Finland som ju är etablerat, i såväl krishanteringsoperationer som övrig militär verksamhet. Det nordiska försvarssamarbetet noterades även i den finska säkerhets- och försvarspolitiska redogörelsen (även kallad "Vitboken") som regeringen lämnade över till riksdagen den 2012-12-21.

Bakgrund

Förfarandet med säkerhetspolitiska redogörelser inleddes år 1997. I stort följde man den svenska modellen av försvarsbeslut. Redogörelsen omfattade förutom en omvärldsanalys även utformningen och utvecklingen av Finlands försvar. Den första vitboken följdes av liknande åren 2001, 2004 och 2008. Till skillnad från tidigare vitböcker var 2012 års redogörelse inte förknippad med likande förväntningar, då de stora besluten om utvecklandet av Finlands försvarsmakt redan beslutits tidigare. I samband med den nuvarande blocköverskridande regeringens program i juni 2011 gavs ett mandat till en försvarsmaktsreform samtidigt som man slog fast en 10 % nedskärning av försvarsbudgeten.

Som en följd lanserades den finska försvarsmaktsreformen redan i februari 2012, medan vitboken ännu förbereddes. Förfarandet, att först fatta beslut om en reform och skriva

redogörelsen efteråt, väckte debatt, men motiverades av behovet att snabbt vidta behövliga reformåtgärder för att kunna verkställa de beslutna nedskärningarna kontrollerat inom utsatt tid före år 2015. Försvarsmaktsreformen återges visserligen i redogörelsen, men mer som ett faktum, inte som en ny inriktning. Av denna orsak ställdes inga stora förväntningar på några rafflande nyheter, även om olika experter eller "kremlologer" genom lusläsning har försökt hitta nya nyanser i texten, hittills med rätt klen result. Även president Niinistö konstaterade att en säkerhetspolitisk redogörelse inte bör vara någon spännande agentroman med ett överraskande slut, utan vara en bekräftelse för en långsiktig linje.

Grundvärden

Redogörelsen består av två delar. Dels en beskrivning av den säkerhetspolitiska omvärlden, med skilda kapitel för den globala utvecklingen, för den europeiska utvecklingen och för utvecklingen i Finlands närområde (Arktis, Norden, Baltikum och Ryssland). Den andra delen består av en beskrivning av Finlands säkerhets- och försvarspolitiska linje, inklusive utvecklandet av det finska försvaret.

Utgångspunkten för den säkerhets- och försvarspolitiska linjen innehåller inte några överraskningar: "Finlands säkerhet bygger på goda bilaterala relationer, ett starkt inflytande i EU och på ett omfattande samarbete med andra stater

och internationella aktörer". Vidare nämner redogörelsen att sannolikheten för att militära maktmedel skulle användas mot Finland är liten, men att det inte helt kan uteslutas. Finland sörjer också framöver för sitt eget försvar genom ett rikstäckande territoriellt försvarssystem.

Norden, EU och Försvarsmakten

Det nordiska försvarssamarbetet lyfts fram i redogörelsen. Bland annat återges Stoltenberg-rapportens 13 potentiella samarbetspunkter. Genom samarbetet inom Nordefco eftersträvas operativt, tekniskt och materiellt samarbete som kompletterar det kapacitets-samarbete som genomförs i EU och Nato. Övriga faktorer som nämns är bland annat EU:s solidaritetsklausul, tryggheten av samhällets vitala funktioner samt försörjningsberedskapen. Även de nya cyberhoten och behovet att möta dessa betonas. Det kan ju nämnas att regeringen publicerade en Cyberstrategi i januari 2013, dvs några veckor efter redogörelsen.

Utvecklingen av det finska försvaret följer de riktlinjer som slogs fast i lanseringen av försvarsmaktsreformen. Försvarets grundpelare består, dvs. allmän värnplikt, ett territoriellt försvar som täcker hela landet samt militär alliansfrihet. Målsättningen är att upprätthålla en trovärdig försvarsförmåga som skall utgöra en förebyggande tröskel för bruk av eller hot om bruk av militära maktmedel. Vid ett anfall skall

anfallet avvärjas och de funktioner som är vitala för samhället skyddas.

Genom nedläggningen av sex garnisoner (två flygbaser, tre armégarnisoner och en kustartillerigarnison) under åren 2013–14 kan man koncentrera utbildningen till ett optimalt antal garnisoner och därmed även öka antalet utbildare per värnplikting. På basen av befolkningsstatistiken skulle försvarsmakten utan nedläggningar ha haft 3 000 över-skottsplatser år 2015 och 4 500 platser år 2018. Försvarsmaktens personal minskas med över 2 300 årsverken, från nuvarande 14 500 till 12 300 på tre år.

Värnplikten utvecklas

Målsättningen för reformen är att säkerställa att den allmänna värnplikten kan behållas och vidareutvecklas. Det nuvarande truppproduktionssystemet med

inryckning två gånger om året, i januari och i juli bibehålls, eftersom det är ett kostnadseffektivt sätt att producera krigsdugliga trupper till reserven. Beväringsstjänsten förkortas med 15 dygn från början av år 2013, främst av praktiska skäl. Därmed hemförlovas de krigstida trupperna i fortsättningen före jul och midsommar, vilket ger en väl behövlig paus för utbildarna. Tjänstgöringstiderna kommer att vara 165 dygn för manskap, 255 dygn för specialister och 347 dygn för chefer och chaufförer. Detta möjliggör fortfarande ett roterande system där krigstida plutoner och kompanier kan samöva i tre-fyra månader i samma krigstida sammansättning. Det har borgat för goda utbildningsresultat och garanterat

att de krigstida trupperna är samövade. Detta ger effekt i efterföljande repetitionsövningar och krigsförbandsövningar.

Vi kan oblygt erkänna, att en del av truppproduktionssystemet är kopierat av det svenska försvaret på 1990-talet. Alla jämförelser, i alla fall ur finsk synvinkel, visar att allmän värnplikt är en kostnadseffektiv lösning. I den nya reformen skall man ytterligare se

Överste Anders Gardberg, här i sitt rätta element som chef för Nylands Brigad.

Foto: Poppe Taucher

Kustjägare stormar iland från landstigningsbåtar.

Foto: Anders Gardberg

finland

Foto: Anders Gardberg

Kustjägargrupp i samband med ordergivning.

över och säkerställa beväringstjänstens samhälleliga relevans och säkerställa möjligheten att individuellt dra nytta av den. En övergång till selektiv värnplikt är inte aktuell, eftersom alla exempel från övriga länder, inklusive Sverige, har visat att det på sikt leder till en avveckling av värnplikten. Man avser även i fortsättningen att utbilda ca 70–80 % av den manliga årsklassen, vilket möjliggör en rotationstid på 8–12 år för de operativa trupperna.

Ledningsreform och volym

En stor förändring görs även i den militära ledningsstrukturen. De regionala militärlänen avvecklas och truppförbanden underställas direkt under försvarsgrensstaberna. Samtidigt ökar förbandens regionala uppgifter. Därmed kommer det regionala ledningssystemet att ha rätt stora likheter med det som införs i Sverige från år 2013. I framtiden kommer t.ex. förbandscheferna i I 19 i Boden och Jägarbrigaden i Sodankylä eller Livgardet i Kungälv och Gardesjägarregementet i Helsingfors att ha liknande

uppgifter och ansvar. Det torde även borge för ett gott regionalt samarbete i framtiden.

I slutkonstellationen år 2015 har armén åtta, marinen fyra och flygvapnet fyra truppförband. I samband med reformen kommer man att minska den krigstida organisationen från 350 000 till cirka 230 000 soldater. Även om nedskärningen har kritiserats av oppositionen och av reservistorganisationerna, är denna styrka fortfarande en av de större i Europa.

Ekonomi och riksdagsdebatt

I vitboken tog regeringen inte ställning till försvarsmaktens finansiering efter år 2015. Orsaken sades vara det osäkra finansiella världsläget. Regeringen uppgav också att den inte kan binda nästa regering. Frågan skjuts alltså på framtiden till efter riksdagsvalet våren 2015. I redogörelsen finns dock försvarsförvaltningens beräkning inskriven. Enligt beräkningen förutsätts det utöver indexförhöjningarna ett tillskott på 50 miljoner euro år 2016 och en årlig höjning på 150 miljoner euro från åren 2017 och framåt,

för att vidmakthålla den organisation som skall vara intagen år 2015. I samband med publiceringen av vitboken betonade både försvarsminister Carl Haglund och försvarsmaktens kommendör general Ari Puheloinen vikten av att försvarsbudgeten höjs från år 2016. Både ministern och kommendören uttryckte sin oro för att den långsiktiga finansieringen står på osäker grund.

Riksdagsdebatten i plenum fördes den 2013-02-06. Den livliga debatten fördes främst mellan regering och opposition, där utmaningarna i den långsiktiga finansieringen kom att stå i centrum, vid sidan av det nästan traditionella ämnet rörande en internationell organisation, vars namn förkortas med fyra bokstäver. I nästa skede behandlas redogörelsen i utskotten. Utskotten kan ge förslag till rekommendationer som behandlas i plenum. Själva redogörelsen kommer dock inte att bli föremål för omröstning, utan är nu i sin slutgiltiga form. ■

Anders Gardberg är överste och Finlands försvarsattaché i Sverige.

Joachim Isacson:

Asiens strategiska karta

I Asien är det mesta stort. I Asien, vår största världsdel med 60% av jordens befolkning, finner vi världens mest dynamiska ekonomier och en enorm framtidspotential. Skillnaderna mellan olika regioner och länder är dock stora. Stora är också utmaningarna där transformationen från jordbruks- till industrisamhällen och en snabb urbanisering kräver gigantiska resurser och infrastrukturella investeringar. Priset för utvecklingen är en vittomfattande miljöförstöring och vattenbrist som i sin tur förvärras av befolkningstrycket och klimatförändringar. Fattigdomen är fortfarande utbredd i framförallt Syd- och Sydostasien där instabilitet och brutalt våld är vardag för många. Centralasien är en potentiell krutdurk. Kraftigt växande sociala klyftor och orättvisor är ett generellt problem i hela Asien.

Utmaningar och ljusglimtar

Samtidigt som det ekonomiska utbytet är stort och ökande är nationalism en i många stycken lika stor kraft, vilken tillsammans med historiska skiljaktigheter och en djupt rotad misstro länderna emellan lett till en militär upprustning, inte bara i Kina. Japans flotta är exempelvis idag med undantag av atomubåtar dubbelt så stor som Storbritanniens. Då strukturerna för multinationellt säkerhetssamarbete är svaga och förutsättningarna för långtgående integration fortfarande är begränsade präglas säkerhetspolitiken av maktbalanstänkande och maktspråk. Dock ger varje djupare analys av säkerhets-

problemens karaktär vid handen att det är interna problem sprungna ur sociala ojämlikheter, korruption, maktmissbruk samt diskriminering av alla sort i kombination med naturkatastrofer och transnationella problem som illegal invandring, organiserad brottslighet och terrorism som utgör respektive styres verkliga utmaningar.

Längtan efter ett bättre liv och personligt inflytande över den egna situationen i länder styrda av små eliter fortsätter att vara en betydande kraft. Talande är när frontstaten Sydkorea, som rest sig ur Koreakrigets ruiner, lämnat diktaturens ok bakom sig och genomgått en enastående ekonomisk utveckling, gick till val före jul så handlade valrörelsen om välfärdsfrågor och inte om Nordkorea. Parallellt med nationalism och maktspråk ser vi också stor politisk pragmatism och ett starkt gemensamt intresse av stabilitet och fria handelsvägar (40 % av världshandeln och 80 % av Kinas, 90 % av Sydkoreas och 100 % av Japans oljeimport passerar Sydostasien).

Vad betyder det för oss?

Är dessa storheter viktiga för Sverige? Så gott som alla analyser behandlande framtidsutveckling ger vid handen en maktförskjutning ekonomiskt men även politiskt och militärt till Asien. Asiatiska aktörer tar redan idag allt större utrymme i både den globala ekonomin och världspolitikerna medan USA:s unipolära stund går mot sin ände.

Detta återspeglas också av

USA:s omdiskuterade fokus-skitte till Asien. USA:s National Intelligence Councils 2030 Report on Global Futures "Alternative Worlds" varnar för en ökad konfliktrisk trots återhållande faktorer, tillsammans med den ödmjuka bedömningen att USA 2030 kommer att vara mindre benäget eller kapabelt att vara global säkerhetsleverantör. Samtidigt som världen kommer att vara mindre stabil kommer konkurrensen om viktiga naturresurser att öka. Analysen säger också att ett konflikttrabbat Östasien får avgörande konsekvenser för världsekonomin, i vilken Sverige ingår.

Två giganter

Hur kommer då Asiens framtida strategiska karta att se ut? Utifrån en statscentrerad betraktelse har Kina och Indien tydligt framträdande platser. Indien har trots alla sina interna problem en potential som regional stormakt i kraft av sin befolkningstorlek samt ökande ekonomiska och militära styrka. Indien ligger dock långt efter Kina i sin utveckling, och en fragmenterad men framförallt lokalt orienterad politik hämmar agerandet som internationell aktör. Trots stormaktsdrömmar kommer Indien sannolikt ha fokus på intern utveckling och stabilitet i sitt omedelbara närområde. Intressant är att antalet gemensamma intressen med Kina ökar trots ett strategiskt konkurrensförhållande.

Kina däremot har med Deng Xiaopings reformer inte bara blivit världens andra ekonomi utan också åstadkommit

utblick asien

historiens största fattigdoms-reducering, där mer än en halv miljard människor lämnat fattigdomen bakom sig. Samma reformer har skapat grunden för en global stormakt med en militär förmåga som idag är betydande men framförallt snabbt växande. En ständigt återkommande fråga är därför vad Kina är om två till tre decennier. Tyvärr är det en fråga som ingen idag med säkerhet kan besvara. Oavsett om "Maodynastin" överlever och fortsätter växa i styrka eller faller är det scenarier med omfattande globala följdverkningar.

Kina

I kinesisk tradition styr härskaren med himmelens mandat, där ensamrätten att härskas grundar sig på dygd och förmåga. Varje gång en kinesisk dynasti gått mot sin upplösning har det skett med våld och kaos som följd, en viktig faktor i det kinesiska medvetandet. Det kinesiska kommunistpartiet styr idag med stor legitimitet och utan reell opposition. Detta är dock inte för evigt givet. Demografi, miljö, vatten och ekonomisk stagnation

är kända formidabla utmaningar, men samtidigt hanterbara. Det största hotet mot kommunistpartiet handlar förmodligen mer om dygd, nämligen bristande föregångsmannaskap – girighet och korruption, inom partiets ledning i kombination med den snabbt ökande välståndsklyftan. Hur det kinesiska ledarskapet lyckas hantera en större ekonomisk kris, vilket många anser är en tidsfråga, kommer att vara en avgörande milstolpe i Asiens och världens utveckling.

Den nya kinesiska ledningen, där alla vuxit upp i Dengs reformanda och är välutbildade med erfarenheter som kompletterar varandra, är medvetna om problemen. Xi som är betydligt mer folklig och karismatisk än Hu sitter på en starkare maktbas. Strategier för hur Kina skall föras vidare mot ett välståndssamhälle finns redan. Problemet är att få den gigantiska styrelseapparaten att förstå, acceptera och verkställa dessa strategier. En reell utmaning är också det faktum att hanteringen av problemen likasom som en fortsatt militär förmågeutveckling kräver innova-

tionskraft byggd på kreativitet och kritiskt tänkande.

Även om statusen som stormakt och betydelsen av nationell prestige inte ska underskattas förblir intern stabilitet även detta ledarskaps högsta prioritet. Förutom en hård intern kontroll, innebär det att fortsatt ekonomisk tillväxt och välståndsspridning utgör främsta nationella intressen. Dessa intressen kräver stabilitet och en fungerande världshandel, bl.a. med USA. Tillgången till strategiska resurser, framförallt energi, är av avgörande betydelse för den fortsatta tillväxten vilket lett till att Kina idag utvecklar militär förmåga för att skydda sina intressen även globalt. Ett militärt starkare och samtidigt resursberoende Asien kommer förmodligen också vara mer militärt aktivt i trygghet av strategiska flöden. Kina och Indien kommer att ha dominerande positioner i FN:s fredsbevarande verksamhet men även tillsammans med andra asiatiska länder utgöra viktiga aktörer i koalitioner där USA, Australien och kanske några europeiska länder ingår för att skapa stabilitet i kritis-

Relationerna mellan USA och Kina är av största världspolitiska betydelse. Här inspekterar USA:s förre försvarsminister ett hederskompani i Beijing i januari 2011 tillsammans med sin kinesiske kollega general Liang Guanglie.

Foto: Us Air Force Photo by Master Sgt. Jerry Morrison

ka försörjningsområden. Under tiden kommer stora asiatiska företag med egna säkerhetsresurser operera på alla ställen i världen där eftertraktade resurser finns för lönsam utvinning, inte minst i Arktis. Kina saknar dock västerlandets månghundraåriga erövringstradition och söker snarare inflytande med ekonomiska medel, om än förstärkt med övertygande militärmakt.

Andra aktörer

Ytterligare några områden på den strategiska kartan förtjänar att vidare beaktas. Integrationen mellan Kina och Taiwan löper vidare steg för steg i skuggan av Kinas växande styrka. Konsekvenserna av en återförening är intressanta. En ännu intressantare fråga är hur relationerna långsiktigt utvecklas i Nordostasien, Asiens kraftcentrum både ekonomiskt och militärt (Kina, Japan och Sydkorea utgör tre av världens största ekonomier och militärmakter). Risken för krig mellan Japan och Kina är begränsad genom USA:s närvaro och de militära styrkeförhållandena generellt men framförallt därför att det ekonomiska ömsesidiga beroendet är mycket omfattande. Även om nationalism och Senkaku/Diayouöarna fortsätter att vara politiska utmaningar finns en omfattande samarbetspotential.

Utvecklingen på Koreahalvön förblir därför den viktigaste faktorn för hur den strategiska kartan formar sig i den här delen av världen. Hur länge den nuvarande nordkoreanska regimen kan hålla sig kvar vid makten är svårt att avgöra, och dess strategi för regimöverlevnad kommer fortsatt att producera spänningar. I Kina ändras gradvis synen på Nordkorea samtidigt som relationen med Sydkorea blir allt viktigare. Kinas syn på en återförening bestäms dock i första hand av dess relation med USA och bedömningen av de geopolitiska konsekvenserna. Återföreningen är

samtidigt ett historiskt imperativ och en fråga om när men framförallt hur. Det är också en fråga som återigen berör hela världssamfundet och en som kan komma att beröra Sverige som möjlig truppbidragande nation i en FN-sanktionerad stabiliseringsinsats.

Gränstvisterna i Syd kinesiska sjön handlar i första hand om fiske och energitillgångar och för Kina i första hand om betydelsen som vitalt marint operationsområde i försvaret av kärnlandet. Till detta kommer en god portion asiatisk nationell prestige. Kina kommer kompromisslöst att fortsätta hävda sina territoriella krav med nödvändiga maktmedel vilket fortsatt kommer att leda till en ökad efterfrågan på amerikansk närvaro. Att USA, eller någon annan, skulle gå i krig mot Kina för öar i Syd kinesiska sjön är dock inte troligt. Risken för våldsamma incidenter är därför hög medan Kina genom sin utökade närvaro söker skapa ett *fait accompli*.

Ett instabilt Sydasien

Sydasien fortsätter att vara den mest instabila delen av Asien. Trots Indiska hotuppfattningar förblir risken för krig med Kina liten. Risken för ett fullskaligt krig mellan kärnvapenmakterna Indien och Pakistan är också av naturliga skäl begränsad. Det största framtida säkerhetsproblemet i regionen utgörs istället av en pakistansk statskollaps eller ett utvidgat inbördeskrig som följd av en fortsatt ekonomisk nedgång. Instabiliteten i Pakistan spilar redan idag över till grannländerna och utgör ett mycket hotfullt scenario.

Även om västmakternas intervention i Afghanistan är en parentes i landets historia bröts talibanernas skräckvälde under den parentes och vad som kommer närmast kommer att bli något annat, om inte fred. Landets öde ligger mångt och mycket i de regionala aktörernas händer: Iran, Indien, Pakis-

tan, Kina och Ryssland. Långsiktig stabilitet i Afghanistan och Pakistan kan dock endast åstadkommas om relationen mellan Pakistan och Indien, men även de andra aktörerna, normaliseras och därmed möjliggör handel och ekonomisk tillväxt vilket i kombination med utbildningssatsningar skulle marginalisera extremister och undanröja flera hinder för utveckling.

Ryssland och USA

En annan intressant framtidsrelation är den mellan Kina och Ryssland, där uppkomsten av nya spänningar är möjliga trots ömsesidiga strategiska behov. Ryssland har en problemfylld framtidsutveckling, och Kinas växande styrka skrämmer redan idag ett xenofobiskt Ryssland, som i sin tur är den sista imperialistmakten som fortfarande besitter tidigare kinesiskt territorium. Ryssland ökar sin militära närvaro i ryska fjärran östern och dess taktiska kärnvapen är främst riktade mot det militärt starkare Kina. Vi ser också en ökande intressekonflikt i det traditionella ryska intresseområdet Centralasien, men även ryska närmanden mot Japan, isteg i Nordkorea och militärt samarbete med Vietnam. Relationen kommer i mångt och mycket att styras av de båda ländernas strategiska situation i övrigt och får även påverkan för Rysslands handelsfrihet i Europa.

Sist men inte minst har vi USA:s roll. Östasien och Stillehavsområdet har alltid varit av strategisk betydelse för USA. Under ett tal till kadetter maj 2012 sade USA:s försvarsminister Panetta: "America is a maritime nation, and we are returning to our maritime roots". "One of the key projects that your generation will have to face is sustaining and enhancing American strength across the great maritime region of the Asia-Pacific."

USA:s nuvarande Asienpolitik har dock en reaktiv prä-

gel, och det är oklart hur och med vilka resurser det om- talade militära fokusskiftet skall ske. Amerikanska flottan har redan en majoritet av sina stridsfartyg i tjänst i Stilla- havsområdet. I övrigt har lite förändrats. USA identifierar ett antal viktiga säkerhetsut- maningar i det här området, inte bara Kinas växande styr- ka och risken för konflikter i regionen utan även ett antal icketraditionella hot. USA:s enorma skuldbörda och mins- kade försvarsanslag begränsar möjligheten att förverkliga de doktriner som tagits fram för att möta Kinas växande för- måga att påverka amerikanska militära operationer i sitt när- område och samtidigt upprätt- hålla en trovärdig närvaro. Va- let mellan enstaka extremtyra teknikplattformar för den svåraste konflikten och plattfor- mar i större antal för att uthåll- ligt skydda USA:s globala in- tressen är långt i från enkelt.

Ett annat problem för USA är att balansera stärkandet av allianser och nya partnerskap mot relationen med Kina. En av vår tids största utmaningar är för USA och Kina att söka undvika ett nytt kalla krigs- förhållande och i stället lösa ge- mensamma säkerhetsproblem i samverkan. Det ömsesidiga be- roendet och ländernas många gemensamma intressen gör re- lationen mellan USA och Kina till en av vår tids viktigaste.

USA:s traditionellt nära re- lation till Europa kommer med all sannolikhet att bestå. Den stödpersonal och få stridskraf- ter USA lämnar kvar i Euro- pa är exempelvis fortfarande större än hela den tyska armén. Problemet för Europa är inte USA:s fokusskifte utan det eg- na ointresset för säkerhet och att man kunnat åka snålskjuts på amerikansk förmåga under alldeles för lång tid. I Asien fortsätter allt att vara stort även för Sverige. ■

Joachim Isacson är lärare i strategi vid Försvarshögskolan.

**Stefan Ring och
Tommy Jeppsson:**

Inför Almedalen

Årets Almedalsvecka som ge- nomförs under första veckan i juli sammanfaller med att det händer åtskilligt av betydelse inom politikområdet försvar. I maj lämnade försvarsberedning- en sin omvärldsanalys som är ett underlag för ett nytt flerår- igt försvarsbeslut som regering- en aviserat till 2015. Försvars- makten har anmält att ytterli- gare ekonomiska resurser be- höver tillföras efter 2014 för att man ska kunna fullfölja 2009 års försvarsbeslut. Detta samman- faller med ett ökat intresse för säkerhets- och försvarsfrågorna hos allmänheten, där debatten som följt efter ÖB:s uttalande kring det som populärt kom- mit att benämnas "enveckasför- svaret" åter satt dessa frågor på samhällsagendan.

Det är således ingen brist på ämnen som behöver en ge- nomlysning, där avvägningen mellan nationellt försvar och expeditionär förmåga, priori- teringar inom det militära för- svaret, brister avseende civil krishanteringsförmåga samt al- liansfrågan är exempel på cen- trala framtidsfrågor.

Försvarspolitisk arena

Åtskilligt inom de ämnesområ- den som lyfts fram ovan kommer att behandlas under Almedals- veckan inom ramen för *För- svarspolitisk arena* som är ett sam- arbetsprojekt mellan Allmänna försvarsföreningen, Försvarsut- bildarna och Kungl Krigsveten- skapsakademien (KKrVA). Un- der Almedalsveckan kommer att erbjudas ett program som återspeglar försvars- och säker-

Också i år bjuder Almedalsveckan ett brett utbud av seminarier inom området säkerhet och försvar.

hetsfrågornas såväl bredd som komplexitet. Som ett exempel på en viktig fråga som kom- mer att seminariebehandlas är alliansproblematiken vilket äger rum onsdagen 3 juli.

Försvarspolitisk arena un- der Almedalsveckan kommer att vara upptakten till ett fort- satt samarbete mellan Allmänna Försvarsföreningen, Försvarsut- bildarna och KKrVA, där ambi- tionen är att under 2013 -2015 genomföra en i stort sett riks- täckande seminarieriserie inom ramen för ett projekt som gets namnet *Försvarsforum*. Temat för seminariererien är "Hur för- svara Sverige?". Under 2013/14 är inriktningen att man ska be- handla förutsättningarna inför försvarsbeslutet för att därefter under 2014/2015 ta upp frågan om hur ett svenskt försvar bör utformas.

Målsättningen är att:

- upplysa om säkerhetspoli-

Foto: Region Gotland

tiska utmaningar och alternativa vägval för svensk säkerhet och försvar

- åstadkomma en vital debatt rörande säkerhet och försvar genom fördjupning i olika frågor som kan vara av värde inför försvarsbeslutet 2015.

Huvuddelen av seminarierna kommer att omfatta två huvudblock, omfattande:

- säkerhetspolitisk utveckling
- det militära försvaret och de civila delarna i ett totalförsvarskoncept

Några seminarier avses få en specialinriktning, exempelvis avseende teknisk utveckling, samhällets sårbarhet och var frivilligheten behövs.

Ett folkbildningsprojekt

Försvarsforum ska bidra till att skapa ett ökat intresse för säkerhets- och försvarsfrågorna inför riksdagsvalet 2014 och det efterföljande försvarsbeslutet

2015. Projektets genomförande kräver en bred uppslutning på riksplånet liksom på lokal/regional nivå. Samarbetet mellan de arrangerande organisationerna är en grundförutsättning för att denna satsning ska lyckas.

Seminarieerien planeras att genomföras på närmare trettio orter. Varje seminarium, som tidsmässigt kommer att omfatta cirka två timmar, är tänkt att vara uppdelat i två block. I det första sker en presentation av den säkerhetspolitiska utvecklingen och en beskrivning av det militära och civila försvaret. I det andra blocket genomförs en debatt med särskilt inbjudna personer. Till debatten är det angeläget att politiker inbjuds att delta. Som nämnts planeras några seminarier få en särskild inriktning som exempelvis frivillighetens roll samt den teknologiska utvecklingen.

Engagemang krävs

För att Försvarsforum ska kunna fullföljas på ett bra sätt spelar läns- och regionsavdelningarna inom Allmänna Försvarsförbundet och Försvarsutbildarna en helt central roll. En lokal/regional anknytning är helt nödvändig för att få ett kraftfullt genomslag.

Inom **allmänna försvarsförbundet** och Försvarsutbildarna har information om projektet Försvarsforum tidigare spridits till de regionala avdelningarna. Gensvaret har genomgående varit positivt. Det är därför nu dags att övergå till ett konkret verkställande. ■

Detaljinformation om försvarspolitisk arena återfinns på nätet: <http://www.forsvarspolitiskarena.se/>.

Stefan Ring är **aff** generalsekreterare. Tommy Jeppsson är redaktör för **vårt försvar**.

Göran Lennmarker:

Strategiska råvaror som säkerhetsfaktor

Naturgasproduktionen i USA har ökat med uppåt 50% per år under flera år och landet är nu världens största gasproducent och gott och väl självförsörjande. Oljeproduktionen ökar nu i om möjligt än snabbare takt. I december 2012 var USA:s oljeimport 40% lägre än samma månad ett år tidigare. Snart kan USA gå om Saudiarabien som världens största oljeproducent och enligt vilda prognoser ha en dubbelt så stor oljeproduktion år 2020. Mest häpnadsväckande är att USA av alla möjligen uppfyllde Kyoto-avtalet förra året, därför att naturgas ersatt kol.

Orsaken till denna dramatiska utveckling är smartare användning av tidigare kända utvinningstekniker. Lagarna har också betydelse. Markägaren i USA har äganderätt till resurserna under jord, medan det i Europa är staten som äger energi- och mineralfyndigheterna.

Det som kan bromsa den nya utvinningen är negativa effekter på miljön, särskilt oron för att grundvattnet förorenas. Debatten är livlig men utvecklingen fortgår än så länge i oförminskad takt. Konventionell oljeproduktion har också negativa miljöeffekter t ex i Mexikanska Golfen och kolbrytning anses värst.

När Nordamerika blir självförsörjande på energi får det globala konsekvenser. Det återstår då bara två stora underskottsregioner i världen, dels

Europa och dels Ostasien med de stora ekonomierna Kina, Japan, Sydkorea och Taiwan. Syd-asien med Indien som dominerande land behöver också importera energi men importen är än så länge jämförelsevis liten. Gulften (Arabiska eller Persiska viken, namnet är känsligt) behöver bara leverera sitt stora överskott till Europa och Asien.

EU importerar drygt hälften av energiförbrukningen och Sverige ca en tredjedel. Nordsjön, Ryssland, Kaspiska området, Algeriet och Libyen är energileverantörerna i närområdet.

Priset på naturgas har närmast kollapsat i Nordamerika. Vid vissa tillfällen förra året sjönk det till en femtedel av priset i Europa. I övriga världen har kopplingen mellan gas- och oljepriset upphört med betydande prissänkningar som följd.

Även oljepriset är på nedgång och det är i Nordamerika nu tjugo dollar lägre per fat än Nordsjöpriset. Detta trots oljeembargo mot Iran, som är en av världens största oljeproducenter, och krig i Syrien, vilket normalt skulle ha inneburit en pristopp. Det finns de som spår att oljepriset sjunker lika lågt som det var vid sekelskiftet. Global trends, således USA:s strategiska framtidsbedömningar, gissar på 44-68 dollar per fat, en halvering mot idag.

För USA:s ekonomi kan

vinsten bli två procent högre BNP genom kraftigt minskad import och lägre energipriser.

Den stora förändringen kommer då andra länder följer USA:s exempel. Kina beräknas ha världens största gasreserver och skulle kunna minska sitt importberoende högst väsentligt, även om vattentillgången i Kina är en begränsande faktor för den nya tekniken. Även i Europa finns betydande potential.

Strategiska konsekvenser

Strategiskt är USA och importländerna i Europa och Asien vinnare medan exportländer som Ryssland, Iran och andra Gulf-länder försvagas. I Ryssland svarade gasen för ca 10% och oljan för ca 40% av statsintäkterna innan priset började sjunka. Rejåla prissänkningar kan få betydande budgetkonsekvenser både direkt genom fallande statsintäkter och indirekt genom en lägre tillväxttakt i ekonomin.

EU som stor energiimportör gynnas av prissänkningarna. Det är dock oklart om vi får se en ökad egenproduktion i Europa.

Om Kina blir mer självförsörjande på energi kan känslan av utsatthet minska. Det är i alla fall amerikanska förhoppningar som tar sig uttryck i en vilja att stödja Kina i strävan att öka sin egen energiutvinning. De tendenser till gammalt kolonialt beteende som ligger i strävan att med politiska medel säkra energiförsörjningen blir inte längre intressant. Varför lägga politisk kraft och pengar på att få inflytande över oljekällor när det finns överskott och priset är lågt.

Indien och andra energiimporterande u-länder gynnas dubbelt genom bättre handelsbalans och möjlighet att avveckla betungande energisubventioner, statsutgifter som bättre kan användas för utbildning och hälsovård.

En effekt vi redan ser är att det blir möjligt med sanktioner även mot stora energiexportörer. Sanktionerna mot Iran hade förmodligen inte varit möjliga om priset rusat i höjden mot 150 dollar per fat som det gjorde sommaren 2008.

Sänkta priser på olja och gas innebär ett stopp för exploateringen av nya och dyra fyndigheter som t ex i Arktis och Norra Ishavet. Någon kapplöpning om resurserna där kommer knappast att ske inom överblickbar tid. Sjövägarna däremot kommer att öka intresset för regionen.

Vapenexporten kommer sannolikt att minska, vilket vi redan ser en viss tendens till. Oljeexportörer är ofta stora vapenimportörer. Gulf-länderna inkl Iran, Algeriet, Angola och Venezuela är de största i den kategorin. Största vapenleverantör är ofta Ryssland, med undantag av västra Gulf-staterna som importerar från Väst.

Oljetransporterna över oceanerna minskar i omfattning när Nordamerika blir självförsörjande och USA:s import från Mellanöstern kan upphöra. Kommer då USA att prioritera sin dominerande marina närvaro i regionen. Mycket tyder på detta eftersom engagemanget för Israel är starkt och Iran inte kommer att tillåtas stoppa flödet från Golfen.

Världsmarknaden på energi kan komma att fungera bättre när fler länder blir självförsörjande, exportländernas dominans avtar och OPEC försvagas.

Sammantaget är det positivt att energi blir mer tillgängligt och att energisäkerheten ökar. Det minskar åtminstone en källa till spänningar och konflikter.

Global uppvärmning

Den globala uppvärmningen är också ett stort säkerhetspolitiskt hot.

Blir antalet oljetankers färre i framtiden?

Den nya tekniken kan möjliggöra utfasning av kolförbränning vilket sker i USA och borde kunna ske i Kina, EU och andra högindustrialiserade länder inom femtio år. Miljövinsten skulle bli enorm, eftersom kol fortfarande är det näst största energislaget efter olja. Kol står för 70% av Kinas energibehov och Europa använder fortfarande kol i förvånansvärt stor omfattning, närmare 20% av energiförbrukningen. Risken är att den starka kolprotektionismen bromsar. Inom EU är det fortfarande fler länder, inkl Tyskland, som subventionerar kol, eftersom kolgruvorna selsätter många och har starka fackföreningar.

Fossila bränslen subventioneras kraftigt. Globalt 523 miljarder dollar år 2011, mer än tre gånger högre än allt utvecklingsbistånd. Sänkt producentpris möjliggör avveckling av subventioner så att priset för konsument inte faller. Om ekonomin stimuleras kan subventioner avvecklas än snabbare och energiskatter införs eller höjas.

Sänkta priser på olja och gas kan också få negativa effekter både för energieffektivitet och alternativ till fossil energi. Det ställer krav på en smart energipolitik som sätter energieffektivitet i centrum och som fokuserar på att fasa ut kolförbränning som det första och största steget men även på att minska olje- och gasförbränningen. Energislöseriet är stort så högre energieffektivitet har stor potential liksom alternativet till fossil energi. Solstrålningen, atomen och jordens inre har oändlig energi. Utmaningen ligger i att utvinna denna på ett säkert, så att fossila bränslen kan bli ett passerat stadium. ■

Göran Lennmarker är moderat politiker och har tidigare bland annat varit ordförande i utrikesutskottet, konstitutionsutskottet och försvarsberedningen.

Olof Santesson:

Vi fick inte veta om Afghanistan

Utan nationell debatt har vi varit ett dussin år i Afghanistan. Om *hur* vi kom med, och vilka överväganden som gjordes/kunde ha gjorts, har Wilhelm Agrell inte så mycket att säga i sin nya bok, *Ett krig här och nu*. Desto mer och utförligare beskriver han *vad* som har hänt med den svenska insatsen. Det är berättelse som många borde läsa, och den kommer nog att erbjuda en del överraskningar.

Den svenska närvaron har gått från en handfull stabsofficerare i huvudstaden Kabul till en fredsbevarande civil-militär insats i fyra regioner i norr för att sluta i krigshandlingar med större ammunitionsåtgång än någonsin i Kongo, den jämförelse som kan synas ligga nära till hands. Utvecklingen beskriver rätt bra vad som har skett i ramberättelsen om hur det ursprungliga FN-uppdraget, ISAF (International Security Assistance Force) åren kring och efter 2006 förvandlades till en Natomission ledd av en amerikansk befälhavare och alltmer hopkopplad med den rent amerikanska terroristbekämpningen för att knäcka Al Qaida.

I och med president Obamas makttilträde ökade den amerikanska truppinsatsen i uttalat syfte att skydda civilbefolkningen genom upprorsbekämpning, på engelska COIN (Counter-Insurgency Operations). Här har nu också svenskar deltagit, dels som militära rådgivare, dels med egen trupp.

Region norr blev nämligen inte det rätt lugna området till vilket vår regering och Försvarsmakten hade sökt sig. Vad man behövde hålla reda på var inte endast "kriminella element" utan beväpnade styrkor som avspeglade de bortdrivna talibanernas återkomst i allt större delar av Afghanistan. Den ursprungligen blysama truppnärvaron, avsedd för självförsvar och att avpatrullera ansvarsområdet som stöd till hjälpinsatsgrupper PRT (Provincial Reconstruction Team), förändrades till en mer fullskalig lätt manöverbataljon som i strid skulle kunna stanna kvar och behålla ett område. Det har inte som förr gällt att dra sig ur väpnade konfrontationer.

Samarbetet civilt-militärt, som under det kalla kriget gällde för att vara en svensk specialitet, fungerade heller inte som tänkt; Agrell lägger här skulden på den centrala beslutsnivån i Stockholm. Utåt i den offentliga kommunikationen med hemmaopinionen har problemen inte tillåtits ta över bilden, men när författaren systematiskt går igenom serien av regeringsbeslut och framför allt, raden av slutrapporter från respektive missioner kommer han närmare verkligheten.

Mest slående är att ett antal beslutstillfällen har passerats utan att några handlingsalternativ har presenterats inför svenska folket. En gissning är att de flesta av oss medborgare visserligen oroas av känslan att allt inte går rätt väg i Afghanis-

tan men alltjämt likställer den pågående verksamheten med fredsinsatser från de blå hjälmarnas tid.

Både regeringen och Försvarsmakten har ryggat för att tala i krigstermer. De gjorde sig ingen realistisk kalkyl från början och har senare spelat ned exempelvis stridsintensiteten vid dramatiska sammanstötningar. Här har väljarna inte frågat efter mycket och massmedierna inte gjort ett tillräckligt bra jobb. Det har blivit mycket som vi inte har fått

veta om svenskarna i det djupt splittrade och antagonistiska stamsamhälle som Afghanistan förblir.

När insatsen nu går mot sitt skymtande slut ger Wilhelm Agrells senaste bok en värdefull bakgrund. Han har gjort det jobb som på nuvarande stadium behövde göras. ■

Wilhelm Agrell: *Ett krig här och nu: Sveriges väg till väpnad konflikt i Afghanistan*, Atlantis 2013

Olof Santesson är medlem av **aff**.

Bokerbjudande!

Den har redan kallats årets måsteläsning – nu kan du som är medlem i **aff** köpa Wilhelm Agrells nya bok "Ett krig här och nu. Sveriges väg till väpnad konflikt i Afghanistan" till specialpris! Beställ den direkt från förlaget Atlantis (per telefon, fax, brev eller e-post) senast 1/8 innevarande år och uppge "medlem i **aff**" så får du boken för endast 195 kr/st (frakt tillkommer). Ordinarie ca-pris 260 kr.

Bokförlaget Atlantis, Sturegatan 24, 114 36 Stockholm, 08-545 660 70, order@atlantisbok.se

vårt försvar

FÖR FRED, FRIMET, FRAMTID

allmänna försvarsföreningens tidskrift. Debatt om säkerhetspolitik och totalförsvar. Utkommer med fyra nummer per år.

Ansvarig utgivare: Maria Nyberg Ståhl

Redaktör: Tommy Jeppsson

Redaktion och expedition:
allmänna försvarsföreningen, se nedan.

Redaktören personligen:
Bodängsvägen 23, 760 10 Bergshamra
Tfn: 070-546 05 68
e-post: jeppsson.tommy@hotmail.com

Redaktionskommitté:
Redaktör Claes Arvidsson, ordförande
Generalsekr. Stefan Ring, aff
Redaktör Tommy Jeppsson
Hemvärnsombudsman Mats Jonsson

Prenumeration: 200 kr/kalenderår

Lösnummer: (beställs hos expeditionen)

Annonser: Redaktionen

Annonspriser:
Helsida: 4.800 kr Halvsida: 3.000 kr
Kvartsida: 2.100 kr Åttondelssida: 1.500 kr

Fyrfärg:
Helsida: 9.300 kr Halvsida: 7.500 kr
Kvartsida: 6.500 kr

Layout och sättning:
Annette Hofvander, Text & Form AH AB

Tryck: Tryckerigruppen AB, Uppsala

*Tidningens uppfattning framgår av ledarsidan.
För åsikter framförda i övrigt redaktionellt material svarar respektive författare.*

aff

FÖR FRED, FRIMET, FRAMTID

grundad 1890

allmänna försvarsföreningen: aff är en ideell förening, fristående från myndigheter och politiska partier. Föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier för att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

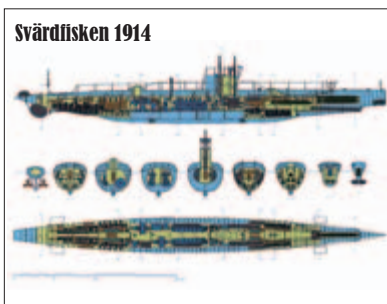
Ordförande: Maria Nyberg Ståhl

Vice ordförande: Bengt Axelsson

Generalsekreterare: Stefan Ring

Expedition:
Telefon(svarare) 08-678 15 10.
Postadress: Teatergatan 3, 1 tr
111 48 Stockholm
Bankgiro: 482 8885
Plusgiro 127 11-8
E-post: aff@aff.a.se
Hemsida: <http://www.aff.a.se>

allmänna försvarsföreningen vill verka för en försvarsdebatt med god spridning. Publicering av artiklar införda i **vårt försvar** medges med angivande av källan. Ekonomiska villkor avtalas med respektive författare.

Idag är vi ett högteknologiskt försvarsföretag, med verksamhet på flera orter och kunder över hela världen. 2013 är ett märkesår för oss, på flera sätt.

Kockums är verksamheten i Malmö, där vi konstruerar ubåtar och bygger Stirlingmaskiner så ubåtarna kan verka under vattnet, vecka in och vecka ut - utan att behöva gå upp till ytan. Kockums har i Malmö byggt ubåtar sedan 1913, alltså i ett sekel jämnt. Många andra verksamheter har funnit på vägen, bland annat var varvet i Malmö några år på 60-talet världens största.

Kockums är verksamheten i Karlskrona, arvtogare till Karlskrona örlogsvarv. Där har örlogsfartyg i trä, stål och komposit konstruerats och tillverkats sedan 1600-talet. Det grundades, i mars månad, för exakt ett tredjedels millennium sedan - 333 år och fyra månader.

Kockums är också verksamhet i Muskö. Vi hyr stora delar av den underjordiska basen där, och har tagit över försvarets underhållsverksamhet som utförs i berget. Den är en direkt arvtogare till Stockholms örlogsvarv, med verksamhet som startade någon gång på 1500-talet.

Vår verksamhet idag handlar om att utveckla, bygga och underhålla örlogsfartyg och ubåtar. Tillsammans utgör verksamhetsorterna, och de människor som arbetar och arbetat där, historien bakom dagens Kockums.

Vi hälsar läsarna av vårt försvar en trevlig sommar!